

ARBEIDERNES FAGLIGE
LANDSORGANISASJON

MELDING

28. SEPTEMBER 1940

TIL 10. SEPTEMBER 1941

ARBEIDERNES FAGLIGE LANDSORGANISASJON

M E L D I N G

28. SEPTEMBER 1940

TIL 10. SEPTEMBER 1941

TRYKT I CITY-TRYKKERIET, OSLO

FORORD

Denne meldinga er utarbeidet på grunnlag av de dokumenter og protokoller som finnes i Sekretariatets arkiv. En har i korte trekk villet konstatere hovedpunktene i den utvikling som fant sted i forholdet til tyskerne og N. S. i perioden. Der er ikke tatt med noe om det illegale arbeid som ble påbegynt gjennom F. U. og andre grupper, da dette vil bli gjort rede for på annen måte.

FORSPILLET TIL UTSKIFTNINGEN I L.O.s LEDELSE 28. SEPTEMBER 1940.

De politiske partier ble som kjent oppløst, og Administrasjonsrådet avsatt 25. september 1940. De ledende krefter innen fagopposisjonen av 1940 kjente nok til dette attentat på forhånd — iallfall Håkon Meyer og Hallvard Olsen, som hele tiden hadde samarbeidet med tyskerne og NS. Opposisjonens formann, Jens Tangen, erklærer selv at han var helt uvitende om alt hva som skjedde fra myndighetenes side i disse dagene, skjønt han til stadighet konfererte med H. M. og H. O.

Håkon Meyer utfoldet især en usedvanlig aktivitet i dagene før attentatet og hadde sin hånd med i spillet for å få skiftet ut den daværende ledelse i Landsorganisasjonen. Det var jo også opposisjonens program som på denne måten ble gjennomført — om enn på en noe annen måte enn atskillige av medlemmene hadde tenkt seg. En kan dog sikkert gå ut fra at både Meyer, Halvard Olsen og Erling Olsen hadde medvirket til omkalfatringen.

Etter dokumenter, som vi senere skal gjengi, viser det seg at deres kupp-planer gikk ut på å sette Halvard Olsen inn som formann i L. O. allerede i april, hvis ikke Elias Volan var kommet så raskt tilbake. Sammensvergelsen mot den fri faglige fronten var altså tidlig i gang i forståelse med tyskerne og NS.

Det var dette forræderske spill, som mange innen opposisjonen ikke forsto, til tross for at både Meyers og Halvard Olsens opptreden tidlig ble meget mistenkelig.

Torbjørn Henriksen forteller i en rapport at Meyer allerede 25. september — før beslagleggelsen — hadde søkt ham og meddelt ham at L. O.s ledelse ville bli skiftet ut og at T. H.

burde ta vervet som formann. Hans plan var at L. O. selv skulle ta initiativet og erklære seg beredt til utskiftning. Henriksen avviste dette og sa han kunne forelegge saka for fungerende formann i L. O., Nic. Næss.

For riktig å få satt sving i tingene gikk H. M. dessuten til tyskerne og sendte ut en falsk, allarmerende meddelelse til avisene 27. sept. om at sekretariatet var sammenkalt til dagen etter for å ta stilling til skiftning av L. O.'s ledelse.

I protokollen fra sekretariatets møter 25. og 26. september heter det:

«Landsorganisasjonens administrasjon fikk ved middagstider onsdag den 25. sept. beskjed om at det ville komme krav om en endring i Landsorganisasjonens ledelse. Spesielt skulle det ha til hensikt å skifte ut fungerende formann og viseformann. Meldingens opphavsmann var Håkon Meyer. Administrasjonen fant denne meldingen så alvorlig at den besluttet å innkalle Sekretariatet til møte samme dag kl. 15.

Håkon Meyers melding ble referert for Sekretariatet, men da det ikke forelå noen offisiell melding fra myndighetene, ble saka ikke behandlet. Imidlertid besluttet Sekretariatet å avholde nytt møte neste dag, torsdag den 26. sept. kl. 10, for det tilfelle at det da skulle foreligge noe nytt fra myndighetene. Fra myndighetene forelå det da heller ikke noe som kunne bekrefte den melding Håkon Meyer hadde gitt, hvorfor Sekretariatet ikke fant grunn til å behandle saken.

Sekretariatets medlemmer fikk melding om å være til stede på sine kontorer for det tilfelle det skulle komme noen melding fra myndighetene.»

Jens Berg, som var fungerende sekretær i L. O. på den tiden, skriver i et resymé om begivenhetene i septembr bl. a.:

«Tangen var til stede på begge disse to møter og i hvert fall tilsynelatende ubekjent med det som foregikk bak kulissene, ennskjønt han var opposisjonens formann. Torsdag kveld kom så den overraskende melding i avisene at Sekretariatet var innkalt til møte neste dag for å ta stilling til et skifte i L. O.'s ledelse. Det var ikke besluttet innkalt til møte fredag overhodet, men som det framgår av protokollen fra møtet torsdag, skulle Sekretariatets medlemmer samme dag være til stede på sine respektive forbundskontorer, såfremt det forelå noe nytt.

Meldingen torsdag kveld var gjengitt i morgenavisene fredag morgen, og da vi kom på kontoret kl. 9 drøftet vi saka i administrasjonen og besluttet å innkalle Sekretariatet til kl. 11 s. d. I mellomtida utarbeidet vi et rundskriv til alle våre underorganisasjoner for «å slå en pæl» gjennom alle de rykter og meldinger, som vi antok skrev seg fra opposisjonen.»

Dette rundskriv ble godkjent på møte fredag 27. sept. kl. 11.
Jens Berg fortsetter:

«Heller ikke på dette møte nevnte Tangen noe om at han hadde kjennskap til at det var forhandlinger i gang med tyskerne. Men det var Tangen som opplyste at Håkon Meyer til ham hadde erkjent at det var han som hadde sendt ut til avisene meddelelsen om skifte i L. O.'s ledelse, og Meidell, som vi måtte forelegge utkastet til sirkulære for til godkjenning for utsendelse gjennom kringkastingen, hadde intet å innvende mot det foreliggende utkast.

Samtalen med Meidell, som jeg var med på, var interessant på den måte at den avdekket professorens mentale tilstand. Det ene øyeblikk var han tilsynelatende kald og nøktern, for i neste å fare opp i et forferdelig sinne og skifte ansiktsfarge fra hvit til høyrød og blårød. Særlig gikk det ut over Nic. Næss, og jeg forsto at han hadde fått informasjon om ham som ikke var de beste sett fra et NS.-synspunkt:

«De — særlig De må passe Dem, mannen min,» sa han, «vi har fått opplysninger om Dem som ikke taler til grunn for et godt samarbeid i framtida, og NS's program, som også tilgodeser lønnsarbeidernes interesser, skal gjennomføres i dette land.»

Jens Berg meddeler også at Meidell uttalte at der var andre som hevdet at de representerte lønnsarbeiderne. Hans bil var blitt stanset dagen før da han skulle til Terboven, av noen som nettopp ville konferere om arbeidernes stilling til situasjonen.

Det var naturligvis opposisjonens folk som atter var på farten.

Sekretariatmøte ble holdt fredag 27. og fellesmøte med representanter for forbundene lørdag 28. kl. 10 form. Nic. Næss redegjorde her for de konferanser som var ført, og møtet godkjente det rundskriv som skulle sendes ut for å demmentere ryktene om skifte i Landsorganisasjonen.

Straks etter kom der beskjed om at Næss måtte møte hos tyskerne i Stortinget. Han møtte med Hansteen som tolk.

Jens Berg skildrer situasjonen denne ettermiddag på følgende måte:

«Det er sjelden en i organisasjonslivet kommer opp i en slik spent situasjon som den Sekretariatets medlemmer var i lørdag ettermiddag den 28. sept., da vi var samlet på L. O.'s kontor og ventet på at Næss og Hansteen skulle komme tilbake fra konferansen hos tyskerne i Stortinget. Vi visste jo ikke hva konferansen gjalt, men vi følte vel alle at noe betydningsfullt var i gjære.

Vi hadde fått en gruppe innen arbeiderbevegelsen, som selv om den var liten og fåtallig, hadde ledere som var villige til å «forhandle til alle sider», og som til dels allerede var i kontakt med fienden. Og det verste av alt var jo at vi aldri kunne beregne motstandernes trekk på forhånd, mens de — både tyskerne, quislingene og deres håndlangere — gjennom sitt spionvesen og sine kanaler kjente våre trekk.

Da omsider Næss og Hansteen kom tilbake til L. O. kl. vel 17, kunne vi se på dem begge at noe betydningsfullt var skjedd.»

UTSKIFTNINGEN GJENNOMFØRES.

Næss hadde vært under sterkt press og hadde gått med på å trekke seg tilbake som nestformann. Det var meddelt ham at E. Volan var avsatt. Tangen var samtidig oppkalt til tyskrne og Meidell uten at de to møttes. Tangen ble pålagt å overta vervet som formann i L. O.

Sekretariatets protokoll for møtet lørdag 28. sept. inneholder følgende formulering av hele utskiftningen:

«Nic. Næss refererte til en konferanse med de tyske og norske myndigheter om skiftning av ledelsen i L. O. Hansteen var også til stede ved disse konferranser. Det framgikk av dette referat at Næss har fått anmodning om å trekke seg tilbake som fungerende viseformann i L. O. Næss hadde imøtekommet denne anmodning. Samtidig forelå det melding om at Jens Tangen hadde fått anmodning om å stille seg til rådighet som formann i Landsorganisasjonen. Tangen meddelte at han har funnet å kunne ta imot dette verv. Vedtak: Meldinga ble tatt til etterretning. Nic. Næss forlot møtet kl. 17.32.»

I sekretariatmøte 30. september finner en følgende vedtak: «Departementets anmodning om at Tangen blir Landsorganisasjonens formann og Buland nestformann samt Erling Olsen sekretær godkjennes. Buland og Erling Olsen, som tidligere ikke har vært medlemmer av Sekretariatet møter med stemmerett.»

Fellesmøte med forbundenes tillitsmenn holdtes så 30. sept. Der ble ikke satt fram noe forslag eller foretatt noen votering. Tangen redegjorde for situasjonen, og det heter i protokollen bl. a. at: « — det var forutsetningen at Tangen sjøl skulle utpeke sine medarbeidere, og i konferansen i dag (mandag) hadde han fått tilsagn om at Ludvik Buland, nestformann og Erling Olsen, sekretær, var godkjent av departementet.» — Det foran nevnte vedtak i sekretariatmøte 30. sept. ble referert. — Endel representanter hadde ordet.

Sirkulære ble i sekretariatmøte 1. okt. vedtatt utsendt og kringkastet med sådan ordlyd:

Det kringkastede sirkulære.

«Etter det politiske skifte som inntraff onsdag den 25. sept. har representanter for Landsorganisasjonen vært innkalt til konferanse med de tyske og norske myndigheter.

Under disse konferanser ble det meldt at myndighetene anså et skifte i Landsorganisasjonens øverste ledelse som en nødvendighet etter det som hadde skjedd. Konferansen førte til at Landsorganisasjonens fun-

gerende formann, Elias Volan, og den fungerende nestformann Nic Næss er trådt tilbake fra sine stillinger. I deres sted er tiltrådt:

Som formann — formann i Norsk Byggingarbeiderforbund — Jens Tangen, som nestformann — formann i Norsk Jernbane-forbund — Ludvik Buland, som sekretær — sekretær i Norsk Kommune-forbund — Erling Olsen. Nic. Næss er gått tilbake til sin tidligere stilling som formann i Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund. Etter samråd med myndighetene hever Volan fortsatt sin lønn inntil nærmere bestemmelse med hensyn til pensjon eller overgang til annen stilling kan treffes.

I og med at denne endring ble gjennomført i Landsorganisasjonens administrasjon er det av myndighetene gitt Landsorganisasjonen forsikring om at fagorganisasjonen vil få adgang til å fortsette sin virksomhet som hittil.

Sekretariatet har brakt i erfaring at de siste dagers hendelser har skapt en del uvisshet blant medlemmene med hensyn til fagorganisasjonens framtid og arbeidsmuligheter. Denne usikkerhet kan nå definitivt ansees ryddet av veien. Fagorganisasjonen vil nå — som nevnt foran — fortsette sin virksomhet og gå aktivt inn for løsningen av de mange og store oppgaver som foreligger.

Virksomheten og løsningen av oppgavene kan imidlertid bare muligjøres gjennom et tillitsfullt samarbeid mellom medlemmer og tillitsmenn.

Slutt derfor som før trygt opp om organisasjonen.
Gå inn i aktivt arbeid for løsning av oppgavene.»

Tangen meddelte i et senere sekretariatmøte at han som sekretær hadde ansatt Martin Brendberg.

Loyalitetserklæringene.

«Sosialminister» Meidell hadde forlangt at alle styremedlemmer i forbund og samorganisasjoner skulle avgi følgende loyalitetserklæring:

«Undertegnede medlemmer av (forbund) erklærer seg rede til et fullt loyalt samarbeid med Arbeidernes faglige Landsorganisasjon under den nye ledelse, og vil sette alle krefter inn på å bevare en for sin oppgave skikket fagorganisasjon, så landets arbeidsliv og hele arbeidstempo under den nye situasjon kan holdes oppe på det høyest mulige nivå.»

Sekretariatet vedtok på møte 9. okt. mot 4 st. å anbefale at kravet ble etterkommet.

De fleste underskrev visstnok uten videre, idet de nærmest anså det hele som en formalitet. Men der var mange som reagerte meget sterkt. Særlig blant styremedlemmene i kommuneforbundet, Handel og Kontor, Kjemisk og Bygningsarbeiderforbundet. Enkelte tillitsmenn ble uskiftet. I Bygningsforbundet ble flere avsatt.

Meidell holdt visstnok meget strengt på loyalitetserklæringene, for i en skrivelse uttaler han at han ikke kan godkjenne noen som helst avvikelse fra teksten. Men Tangen går et skritt videre når han også vil øve press på tillitsmenn i Sten-, jord- og sementarbeiderforeningen fordi de som forbundsstyremedlemmer ikke ville undertegne erklæringen.

At Tangen var særlig nidkjær på dette punkt framgår også av en sak fra Bergen. Samorganisasjonen hadde krevet at spørsmålet om loyalitetserklæringene skulle forelegges L. O.'s representantskap. Med den uttalelse reiste formannen til møtet, men da han i Oslo underhånden fikk vite at han måtte undertegne for å få adgang til møtet, reiste han hjem igjen uten å melde seg.

Etter en rapport fra Erling Olsen, som hadde vært i Bergen, foreslo Tangen i sekretariatets møte 4. nov. at Berntsen skulle avsettes som formann. Da det ble nedvotert mot 2 st. foreslo han at Nils Hansen, som hadde dissertert, skulle rykke opp som formann, og Berntsen bli varaformann. Da også dette forslag bare fikk 2 st. ble det til slutt vedtatt at tillitsmennene skulle fortsette i sine plasser som før.

Landsorganisasjonen og NS.

Der foreligger to versjoner om de forpliktelser som Tangen tok på seg om samarbeid med NS. da han ble utnevnt som formann i L. O.

Den ene skriver seg fra arkitekt Frode Rinnan, som var tolk under Tangens møte med Kaspar. Han sammenfatter tyskerens lange tale i 5 hovedpunkter, hvor det bl. a. heter at den nye ledelse skal «drive sitt arbeid i forståelse med Nasjonal Samling og i forståelse med de tyske myndigheter.» Den annen versjon er Tangens egen, idet han hevder ikke å ha vært forelagt eller å ha sagt ja til en sånn forpliktelse.

Tyskerne og Meidell har sikkert vært i god tro når det gjaldt dette samarbeidet, når de hadde sikret seg opposisjonens formann som sjef for L. O. De kjente jo opposisjonen vesentlig fra dens ledende og betroede medlemmer, Halvard Olsen, Håkon Meyer og Erling Olsen, som hadde forhandlet om samarbeid både med Gestapo og Quisling, så noen egentlig utformet erklæring forelå der altså ikke til godkjenning.

For å forstå hvordan tyskerne og NS. så på skiftet i L. O.'s ledelse høsten 1940 har det sin interesse å se hva Erling Olsen skriver om forutsetningen for endringen i ledelsen. Det

heter i en rapport avgitt til «sosialminister» Meidell 12. des. 1940 om opposisjonen bl. a.:

«Politisk sett dannet denne opposisjon aldri noen enhet. Det samlende fellestrekk ved den var at alle dens deltakere var folk som hadde gjort seg ferdig med England og den engelske imperialisme. De søkte å finne fram til et grunnlag som kunne gi fagorganisasjonen så megen innflytelse som mulig på den politiske utvikling i Norge. Veien for å nå fram til et slikt grunnlag teknet seg sikkert temmelig uklart for de aller fleste, men etter sammenbruddet i juniforhandlingene mellom de norske og de tyske myndigheter, var de ledende krefter innen denne opposisjon på det rene med hvilken vei den innenrikske politiske utvikling ville ta. De søkte å påvirke arbeiderorganisasjonenes ledelse, men da dette var hensiktsløst, fikk et utvalg i oppdrag å tre i forbindelse med Nasjonal Samlings fører. Dette utvalg besto av Halvard Olsen, Håkon Meyer og undertegnede. Under de fortsatte drøftelser i det arbeidsutvalg, hvis formann Jens Tangen var, var det hele tiden på det rene at Nasjonal Samling ville komme til å øve en avgjørende innflytelse ved regjeringsdannelsen. Dette ble også lagt klart fram i fellesmøte med opposisjonen.

Under det møte vi i august hadde med representanter fra Nasjonal Samling dannet denne kjennsgjerning grunnlaget for den meningsutveksling som fant sted. I dette møte deltok fra Nasjonal Samling disse: Quisling, Hagelin, Christie og Fuglesang. Fra opposisjonen Halvard Olsen, Håkon Meyer og undertegnede. Dessuten deltok Sverre Krogh, og som formidling mellom partene konsul Finn Støren. Meningsutvekslingene dreiet seg om under hvilke vilkår fagorganisasjonen kunne fortsette sin virksomhet etter at Nasjonal Samling hadde overtatt den politiske ledelse av landet.

I vurderingen av hva en sto overfor kunne det derfor ikke innen opposisjonens arbeidsutvalg herske noen uklarhet. Alle senere drøftelser i utvalget inntil 25. september hadde som sitt nødvendige utgangspunkt et samarbeid med Nasjonal Samling.

For Tangens vedkommende gjelder jo dessuten at han ved sin tiltredelse som Landsorganisasjonens formann ble stillet overfor dette som en betingelse.»

I de første dagene etter at den nye formann hadde overtatt styret så det også ut til at han følte seg forpliktet til å gå inn for dette samarbeid. Han hadde jo også med H. O., H. M. og E. O. i arbeidsutvalget sitt nesten bokstavlig talt «tatt fanden på nakken» og var selvsagt stadig utsatt for et sterkt press både fra deres og myndighetenes side.

Det var ikke bare den nidkjære forfølgelse av dem som ikke ville undertekne lojalitetserklæringene, som markerer denne første heldigvis nokså kortvarige periode. Det får også utslag i den måten hvorpå «Meddelelsesbladet» ble redigert.

Naziagitasjon i «Meddelelsesbladet».

I den første leder finnes der følgende nokså åpne naziagitasjon:

«Fagorganisasjonen må legge godviljen til og ta opp de oppgaver som allerede er der. Arbeidernes politiske partier eksisterer ikke lenger. Både Det norske Arbeiderparti og Norges Kommunistiske Parti er oppløst. Den kjennsgjerning må en se i øynene. Bare den faglige organisasjon kan være talsmann for arbeiderne og føre arbeidspørsmålene fram til dem som har overtatt styremakten og som har sagt seg å ville ha både åpne dører og åpent øye for det norske folks røst. Men derved vil fagforeningene få et livgivende innhold som de tidligere har vært kastrert for av de tidligere partiers taskenspillerkunster. Fagorganisasjonen blir ikke bare et apparat — et tomt skall for administrasjonen — men en læreanstalt for et samfunnssyn som skal høyne og bringe folket i en videre forstand inn i en lykkeligere tidsperiode.

Det er ikke nok at fagorganisasjonen legger seg til ro ved avgiven av lojalitetserklæringer og velformet arbeidsprogram. Arbeiderne vil ikke føle seg tilfreds med det. I det lange løp vil virkningen være den samme som den demonstrative uvilje som har vært tilkjennegitt fra enkelt hold helt sia 9. april mot å erkjenne den nye tingenes tilstand. Medlemmene vil forlate sine organisasjoner i resignasjon og selvoppgivelse. Det gjelder derfor at alle krefter settes inn i positivt arbeid for å bevare medlemmene og for å vareta deres øyeblikkelige daglige interesser og å foreta den omstilling som organisasjonen både i dens form og innhold som den nye situasjon krever.»

Dette er fra ende til annen samme låta som i «Fritt Folk». Også i andre artikler kan en merke den nazistiske agitasjon. Vi skal ta et lite utsnitt:

«En griskere og mer egoistisk rase enn de engelske og amerikanske pengemenn, kan en ikke tenke seg. Det er ikke det grann for tidlig at det blir slutt med deres herredømme over jorden.»

— — —
«Sovjet-Unionen har handlet ikke bare i sin egen, men i hele verdens interesse når den gjennom sine aksjoner har trukket en rekke stater — bl. a. de baltiske land — ut av krigens faresone, og når dets politikk har gått ut på, så vidt det står i dens makt å begrense krigens omfang.»

— — —
I en artikkel om Fagorganisasjonen og samfunnet tales der om «sosialismens vasne idé lære»:

«Det nye styre vi har fått i landet bekjenner seg til sosiale grunnsetninger, som betegner et agjørende brudd med det gamle. Det grunnleggende prinsipp er nå at samfunnets materielle og åndelige liv skal bygges opp på folkefellesskapets grunn.»

Det heter videre at arbeiderne må gå inn for dette med «vilje, anspenning og tro. En må oppgi gamle forestillinger, som ikke lenger er i pakt med tia.»

Riktignok var fagforeningspressen under sensur, men en slik direkte agitasjon for nyordningen kunne ikke pålegges

denne presse, så lenge myndighetene holdt fast ved at fagbevegelsen skulle være «upolitisk». Det måtte utvilsomt være krefter innen opposisjonen som var de drivende her.

Når en vet hvordan hele den nazistiske presse og alle dens talere slo om seg med at de representerte den nye tid og den eneste s a n n e sosialisme, så må en forstå hvor forvirrende det måtte virke, når Tangen i sin radiotale sa:

«Der tales om en ny tid. Håndens og åndens arbeidere er bærere av den nye tid. De er det fordi de gjennom generasjoner har vært mer eller mindre utbyttet og undertrykt av kapitalen. En ny tid for land og folk kan ikke bygges uten det arbeidende folk. Med ny tid forstås arbeidsfolket en omstilling av alle samfunnsforhold. Målet for alle arbeiderbevegelsers strepen gjennom tidene var et s a n n t sosialistisk samfunn. Og denne s a n n e sosialismen er fremdeles målet for det arbeidende folks bestrevelser. Bare en slik samfunnsform kan avskaffe klassekampene, bare en sann sosialisme kan rive ned de hindringer som stenger for menneskenes frie utfoldelse.»

Sammen med de nevnte artiklene i første nr. av «Meddelelsesbladet» etter utskiftinga måtte jo dette nærmest virke som en bekjennelse til nyordningen.

Det var derfor nok så naturlig at de øvrige sekretariatsmedlemmer, med unntakelse av Erling Olsen og Brendberg, kom sammen i seperatmøter og etter hvert dannet en gruppe som forhåndsbehandlet sakene på veien fra administrasjonsutvalget til sekretariatsmøtet. I administrasjonen satt jo Buland og Åse, som sammen med Hansteen passet på.

Der kom da også protester utenfra mot artiklene i «Meddelelsesbladet», således en meget skarp kritikk fra en forening i Bergen. Og på representantskapsmøtet 28.—29. oktober rettet Thorbjørn Henriksen alvorlige bebreidelser mot formannen, hvortil Tangen svarte: «En har vanskelig for å forstå at den gamle tid er forbi og er fremdeles bundet.» Kritikken ble hilst med kraftig bifall fra forsamlingen, så det var ingen tvil om representantenes mening.

På det tidspunkt hadde nok Tangen allerede maktet å fri seg ut av det verste trykk fra de foran nevntes side. Det sto klart for sekretariatet at Erling Olsen hadde solgt seg til NS. med hud og hår, sine formannen fremdeles var usikker i sine standpunkter.

For å få skapt klarhet her ble Tangen i et møte i slutten av november tilspurt om sin stilling. Han uttalte da at han betraktet opposisjonen som oppløst og ville opptre fullt loyalt overfor sekretariatet. Han var også forarget over at Erling

Olsen bak hans rygg førte hemmelige forhandlinger med NS. og myndighetene. Etter dette ble Erling Olsen helt isolert, og det øvrige sekretariatet arbeidet bedre sammen.

Det fremgår da også tydelig nok av Erling Olsens foranomalte skrivelse til Meidell at de øvrige opposisjonsledere var dypt skuffet over Tangens utvikling.

E. O. sier at «utviklingen etter den 25. sept. må forekomme en utenforstående ytterst besynderlig. Faktisk er en gradvis glidd tilbake til omtrent de samme forhold som gjorde seg gjeldende under Volans ledelse.» Han framholder videre at årsaken til dette er at Tangen savner ledende egenskaper og etter endel vaklen har valgt å «la sekretariatet være sin ledelse,» og han fortsetter:

«At dette ville bli resultatet kunne en med nokså stor sikkerhet fastslå i god tid i forveien. Det sikreste tegn var at han gradvis viste mindre og mindre tilbøyelighet til å ville konferere med dem som han tidligere hadde samarbeidet med — i første rekke Halvard Olsen, Håkon Meyer og undertegnede. — —

Slik som utviklingen har gått er det etter min oppfatning nå på det rene at fagorganisasjonen under sin nåværende ledelse og i de formene den nå virker, er ute av stand til å foreta den nødvedige omstilling.»

Erling Olsen foreslår derfor en ny utskiftning i L. O.'s ledelse, men denne gang så grundig at Halvard Olsen blir formann med en førers myndighet både overfor sekretariatet og forbundene, samtidig som Sosialdepartementet får større innflytelse gjennom et nytt direktorat.

De samme menn som arbeidet så iherdig for den første nazifisering av L. O. har således nye og enda mer vidtrekkelige planer. De går ikke bare NS og Gestapo til hånde, men utarbeider endog forslag til nye aksjoner mot L. O.

Under disse forhold er det at sekretariatet arbeider med de ytterst vanskelige organisasjons- og lønsspørsmål, som etter hvert tilspisser motsetningsforholdene mellom L. O. og myndighetene — inntil den endelige katastrofe i sept. 1941.

Representantskapsmøtet.

L. O.'s første representantskapsmøte etter utskiftningen i ledelsen ble holdt i Folkets Hus 28.—29. okt. 1940. Med sekretariatet og et par gjester var det ialt 122 deltakere.

I det forslag til uttalelse, som sekretariatet la fram, heter det bl. a.:

«Representantskapsmøtet tar meldingen om de inntrufne begivenheter til etterretning, og godkjenner det standpunkt som er tatt, idet represen-

tantskapet er klar over at dette var en nødvendighet for å kunne bevare fagorganisasjonen som et instrument til å ivareta arbeidsfolkets interesser. Representantskapet vil dog samtidig sterkt understreke den betydning det har for fagorganisasjonens evne til å løse sine framtidige oppgaver, at organisasjonen forblir sjølstyrende.»

Om fagorganisasjonens stilling og oppgaver for øvrig heter det:

«Fagorganisasjonens prinsipielle stilling er uforandret. Som fellesnevneren for arbeidsfolket i Norge blir det fortsatt fagorganisasjonens viktigste oppgave å forsvare arbeidsfolkets interesser, dets levestandard og opparbeidede sosiale rettigheter.

Representantskapet anser det helt nødvendig overfor arbeidsgiverne å fastholde kravet om at det blir ydet kompensasjon i lønningene for den prisstigning som har funnet sted. Særlig vil representantskapet understreke nødvendigheten av å reise krav om tillegg for de lavest lønnes vedkommende. En stor del av landets arbeidende befolkning — landarbeiderne, skogsarbeiderne, arbeiderne i fiskerinæringen, mange funksjonærer og flere grupper innen industrien — arbeider i dag for lønninger som ikke kan ansees for forsvarlige under de forhold som nå hersker. — Landsorganisasjonen vil sette alt inn på at disse grupperes lønninger blir hevet.

Fagorganisasjonen forutsetter at det fra myndighetenes side blir gjort alt for å bekjempe prisstigningen, og at det blir grepet skarpt inn mot kunstig tilbakeholding av varer fra markedet. Fagorganisasjonen lover sin hele og fulle støtte i denne kampen.»

Som en vil se er det nøyaktig en fortsettelse av den økonomiske politikk, som sekretariatet hadde ført helt fra 9. april. Det henvises da også til tidligere vedtak under et kapittel om større utnyttning av landets naturherligheter.

Trass i alle skremmende spor tales der framleis om at en må arbeide videre med å skaffe fagorganisasjonen en presse og organisere opplysningsvirksomheten. — Og til slutt rettes der en oppfordring til alle arbeidere om å slutte opp om fagorganisasjonen.

Under ordskiftet var der ikke megen dissens. Manifestet var da også bearbeidet av en komité. Men et uttrykk som at det økonomiske program ville møte motstand fra plutokratiet (!) ble møtt med hoderysten og straks forandret til kapitalistene. Det var tydelig nok. Representantskapet ville ikke være med på noen nyordning.

Bladspørsmålet

er et kapittel for seg, og det kan synes underlig at når så å si alle arbeideraviser var stoppet og fagforeningspressen un-

der sensur — at en da overhodet kunne tro det mulig å erstatte den politiske presse med en fagforeningspresse som kunne få anledning til å skrive noenlunde fritt.

Fra opposisjonens side var saken klar. De ville binde fagorganisasjonen til en presse, som skulle redigeres av nazifolk, men skilte med å være fagorganisasjonens. Planen kom derfor egentlig fra Meyer og Krogh. Men der var andre som ut fra reelle grunner trodde at på det begrensede faglig-økonomiske område kunne en sånn presse stå relativt fritt. Og dessuten var der hensyn å ta til de mange ledige pressefolk og avisarbeidere.

I et brev fra Håkon Meyer til Tangen så tidlig som 4. okt. uttaler han bl. a.:

«Det har vært forhandlet med statsråd Lunde og pressesjef Beggerud i dag, og blir forhandlet senere med Fritt Folk om lokalspørsmålet. Det er på det rene at såvel de tyske myndigheter som Quisling og statsråd Lunde er helt innforstått med at Landsorganisasjonen skal få sin egen dagsavis snarest.»

Meyer ber om fullmakt til å forhandle videre og får den. I en ny skrivelse av 8. okt. heter det:

«Bladplanen forutsetter et moderne dagblad i Oslo. Dets oppgave blir på samme tid å være et førsteklasses nyhetsblad med en habil reporterstab. Dernæst også å behandle alle samfunnsproblemer, særlig av økonomisk og sosial art. I første rekke gå inn for de saker som fagorganisasjonen til en hver tid tar opp. Dessuten bør bladet ha sin kommunalavdeling og sportsavdeling foruten underholdningsavdeling. Det må arbeides med de kulturelle spørsmål på alle felter. (Han forutsetter 18 medarbeidere i redaksjonen). Men til slutt heter det:

«En står helt fritt med hensyn til journalister, idet den gruppe som var ansatt i «Arbeiderbladet» ikke ønsker samarbeid med Landsorganisasjonen. Imidlertid må nok listen over journalistene godkjennes av de tyske pressemyndigheter.»

Den geskjeftige Meyer har allerede utarbeidet driftsbudsjett og er så å si på vei til å starte bladet. Han lager bl. a. utkast til en annonse i «Aftenposten» om journalister til et nytt dagblad som skal startes av L. O.

Trass i denne tydelige nazi-invitasjon setter dog sekretariatet ned en komité for å utrede saken. Der sies at L. O. vil ikke gå inn for noe avisforetakende uten at det kan sikres selvstendig virksomhet, men det kan jo ikke skade å se på den økonomiske vide ved saken. Fra mange steder ut over landet kommer det nå inn skrivelser fra fagforeningsfolk om blad-

forholdene og amodning om støtte i tilfelle det er så at L. O. vil ta opp avisvirksomhet.

Komitéen la fram en ganske omfattende plan for L. O.'s bladvirksomhet.

Den gikk ut på utgivelse av en fagorganisasjonsavis i hvert fylke — med noen avvikelser der hvor forholdene gjorde det påkrevd med flere. I alt var der oppført 26 aviser, hvorav de 8 var nevnt som eventuelle. Et mindretall hevdet at alle 26 måtte tas med som nødvendige. Der skulle dannes aksjeselskap til utgivelse av disse aviser på den basis at L. O., forbundene og de respektive samorganisasjoners avdelinger teknet hver sin tredjedel. — Da de fleste avisene skulle være dagblad kan en forstå at det var ikke noen liten bladvirksomhet. L. O. den gangen planla.

Sekretariatets vedtak i saken gikk ut på at det i prinsippet sluttet seg til komitéens innstilling og flertallets forslag. Komitéen fikk i oppdrag å få klarlagt hvordan myndighetene ville stille seg til prinsippet i forslaget.

Planene ble så oversendt de tyske myndigheter 3. febr. 1941. Heldigvis, kan en vel si, stillet tyskerne det hele i bero.

Når sekretariatet heller ikke nå går mer energisk inn for å purre på, kan en vel gå ut fra at saken med «Fremtiden» i Drammen avslørte de Krogh-Meyerske naziplaner. Sverre Krogh satt jo oppe i Lundes Kulturdepartement og stelte bl. a. med arbeiderpressen.

Fagforeningene i Drammensdistriktet og arbeiderne ved avisa ønsket å få «Fremtiden» ut igjen, og bladets representantskap avga med knap majoritet en uttalelse i samme retning.

Krogh la fram en ganske merkelig plan, bygget på den påstand at NS. eide «Fremtiden», fordi de beslaglagte partifor- eninger hadde aksjemajoriteten. Men L. O. skulle få løse bladet inn etter en verditakst på 250 000 kr. på de vilkår at L. O. frafalt krav på kr. 102 000 på papir beslaglagt av «Fritt Folk», at «Tiden», Arendal overdras NS. og nedlegges, at «Sarpsborg Arb.bl.» overtas av NS., og at L. O. overtar den nye gjeld i «Sunnmøre Arbeideravis». «Fremtiden» måtte redigeres etter Halvard Olsens linje. Henry Karlsen kunne ikke fortsette som redaktør, og der ble nevnt flere andre. Interessant er det i denne forbindelse å se hva tyskerne mente med den så ofte av NS.-ene påberopte positive linje. «Avisen må avgi en erklæring om å være positiv, og redaksjonslisten

må godkjennes av oss,» sa tyskerne. — Betyr positiv at bladet skal redigeres som avis for NS. eller gi plass for NS.-propaganda? — Nei, men den skal være positiv til nyordningen i Europa og Norge.

Da redaktør Henry Karlsen kunne redegjøre for disse planer i en samtale med Buland, Åse og Hansteen på L. O.'s kontor, sa de straks fra at etter dette ville L. O. ikke ha noe med denne saka å gjøre.

Næringsorganisasjonenes felleskontor.

På representantskapsmøtet i oktober ble det lagt fram forslag om at L. O. skulle gå inn for å opprette et Næringsorganisasjonenes felleskontor. Det var egentlig en plan som var oppe allerede i juli mnd., men etter hvert ble saken utvidet til å omfatte ikke bare L. O., men også alle andre økonomiske organisasjoner. Der skulles kapes et felles-institut til å arbeide med en planmessig og intensiv utnyttelse av alle landets økonomiske muligheter. Tyskerne hadde uttalt at saken kunne fremmes.

Representantskapet bemyndiget sekretariatet til å arbeide videre med saken. De tyske myndigheter viste dog etter hvert mindre interesse og der kom intet ut av det.

Opplysningsarbeidet.

Etter at Arbeidernes Opplysningsforbunds virksomhet ble stanset, da de politiske partier ble oppløst, tok sekretariatet opp spørsmålet om at L. O. skulle starte sin egen administrasjon for opplysningsarbeidet i samarbeid med forbundene og samorganisasjonene.

Til representantskapsmøtet i oktober var det utarbeidet et forslag om at L. O. selv overtok skolen i Sørmarka og at der ble opprettet et kontor innen L. O. for opplysningsvirksomheten med ansettelse av sekretær og kontorpersonale. Representantskapet sluttet seg til forslaget, og senere ble det arbeidet videre med saken.

Sekretariatet ønsket å ansette Arne Johnsen som sjef for opplysningsarbeidet, men tyskerne ville ikke godta ham. De pekte ut Godtfred Gran som sekretariatet godkjente. Senere ville tyskerne prakke nazisten Yngvar Fyhn på L. O. som sjef for skolen på Sørmarka, men de ga seg på det til slutt.

Der ble i januar 1941 satt ned en komité for opplysningsarbeid og yrkesopplæring. Den besto av Henry Hansen, Anton Andresen, Emil Torkildsen, Johanne Reutz, Jens Berg, Arnfinn Olsen og Alf Simonsen. Dessuten oppnevnte Norsk Folkehjelp et medlem.

Komitéen tok sitt arbeid meget grundig og satte ned et utvalg for de spesielle arbeidsgrene og planla en rekke kurser på Sørmarka samtidig som en forutsatte at samorganisasjonene skulle gå i gang med kurser hver i sitt distrikt. En reknet med en bevilgning på 100 000.00 kroner av L. O. og en gikk i gang med å få utgitt opplysningsbrosjyrer. Tyskerne blandet seg selvsagt opp i det, men allikevel greide komitéen å få avholdt en lang rekke kurser både i Oslo og ute i distriktene.

De tyske myndigheter maste selvsagt ivrig på at en skulle gå i gang med tysk-undervisning. Der ble også holdt noen slike kurser med bidrag av L. O. Men tyskerne var ikke fornøyd med det. Gran kom så med et forslag inspirert av tyskerne om at L. O. skulle bli med i et stort sproginstitut for hele landet. Terboven hadde sågar ydet 20 000 av sin personlige kasse, het det — og L. O. burde bevilge 100 000 kr. Både organisasjoner og kommuner etc. skulle bli med her, så en fikk et levende inntrykk av at nå skulle hele det norske folk lære tysk. Sekretariatet uttalte seg imidlertid mot enhver bevilgning til dette institutt — og siden hørte en ikke mere om det.

Opplysningskursene hadde etter forholdene god tilslutning, så vidt en kan forstå over hele landet. Bortsett fra den rene opplysningsvirksomhet hadde disse kursene i denne tia sin største verdi deri at elevene kom sammen fra forskjellige steder og kunne bli innformert om fagorganisasjonens virkelige stilling til NS. og tyskerne. Også om det illegale arbeid, som nå var begynt, fikk elevene beskjed under samværet på kursene. Og der ble knyttet de beste forbindelser.

L. O.'s egen stilling var riktignok atskillig uklar de første ukene etter 28. september. Men den klarnet etter hvert, og når en var kommet over årsskiftet var det tydelig nok at utviklingen atter var kommet inn i samme leie som før utskiftningen innen L. O.'s ledelse.

Reisen til Tyskland.

I en konferanse med Terboven om forskjellige organisasjonsspørsmål 9. januar 1941 fikk Tangen innbydelse til å la

noen av L. O.'s ledelse få reise til Tyskland for å studere arbeidsforholdene der. Tangen mottok tilbudet, og i sekretariatmøte 13. januar ble delegasjonen oppnevnt. Den besto av Jens Tangen, Neimi Lagerstrøm, J. M. P. Ødegård, Rasmus Rasmussen, Olaf Bjerke, Ommund Ommundsen, Alb. Raaen, Torbjørn Henriksen, Kr. Strøm og Nils Hansen. De reiste fra Oslo 30. januar og skulle bl. a. besøke Berlin, Leipzig og Wien.

Tyskerne hadde visstnok tenkt seg å utnytte delegasjonen til stor reklame for seg når deltakerne kom hjem igjen. Det ble der dog ikke meget av. Forholdene der nede var ikke noe å skryte av, så bortsett fra det ytterst betenkelige i å motta en slik innbydelse, ble resultatet nærmest det motsatte av hva tyskerne tilsiktet.

Arbeidsprogrammet av 1941.

For å forstå den betydning som L. O.'s ledelse la i utarbeidelsen av arbeidsprogrammet for 1941, må en sette seg inn i organisasjonsforholdene i slutten av 1940.

De nye NS.-myndigheter søkte overalt å terrorisere fagorganisasjonen og forlange at medlemmene skulle slutte seg til NS. eller at myndighetene skulle kontrollere fagforeningene, samtidig med at tyskerne motsatte seg ethvert lønnstillegg. Det var som Buland senere sa i et foredrag: «Bent fram sagt utviklet situasjonen seg slik utover de siste månedene av året 1940, at vi mot juletid innen administrasjonen for alvor drøftet spørsmålet om hensiktsmessigheten med å fortsette virksomheten under de forhold vi da arbeidet under. Det var ut fra disse forhold at Landsorganisasjonens administrasjon og sekretariat var av den oppfatning, at 'en nok en gang — ved et nytt arbeidsprogram — måtte søke å få fastslått fagorganisasjonens stilling og området for dens virksomhet.»

Arbeidsprogrammet henviser først til L. O.'s erklæringer i juni og oktober 1940 og klager over at priskontrollen ikke er effektiv og at prisstigningen har forverret arbeiderklassens vilkår. Det uttales deretter:

«Fagorganisasjonen må ha sin fulle oppmerksomhet henvendt på lønns- og prisspørsmålet. Et generelt dyrtidstillegg har det hittil ikke vært mulig å gjennomføre. Landsorganisasjonen har nå igjen tatt opp med myndighetene spørsmålet for de lavest lønnede grupper. Arbeidet med disse spørsmål fortsetter.»

Det nevnes videre krav om husleie- og brenselbidrag, om at priskontrollen må suppleres med varekontroll, om forsy-

ningene til skogsdistriktene, bedrifts- og yrkeshygiene, yrkesopplæring, stiftelse av ungdomsgrupper i fagforeningene, og stønad til bedre utnyttelse av feriene.

Ved at de tyske myndigheter godkjente dette arbeidsprogrammet, mente nok sekretariatet å ha skaffet L. O. større arbeidsrom. Det ble et pusterom for en kort tid, inntil det hele størnet sammen i større konflikter enn før.

NS. marsjerer opp med alt sitt fandenskap.

Det som markerer den politiske situasjon i Norge siden 25. september 1940 er at vi ved siden av tyskernes tyranni også har det hjemlige forræderstyre på nakken i tilgift. Som oftest virket quislingene som angivere, provokatører og anstiftere av aksjoner mot alle frihetselskende nordmenn og deres organisasjoner.

Etter hvert som NS. fikk utbygget sine fylkesorganisasjoner med hver sin fùhrerstab begynte de å herje innd inngrep i alt som de følte sto i veien for nazifiseringen. I Indredepartementet regjerte banditten Hagelin som med alle slags trusler søkte å få alle offentlige tjenestemenn ført inn i NS. Og fra nyttår 1941 begynte hirden og Waffen SS og kompaniet Nordland etc. å troppe opp med uniformer og eksersis på ekte Hitlervis — og ikke lenge etter kom forberedelsene til Arbeidstjenesten.

I slutten av januar kom Himmler og reichsjugendfùhrer Axmann til Oslo for å innvie de nye SS-tropper. Og Fritt Folk sier at den dagen «vil bli stående som en av de betydeligste dager i Norges historie. I går stilte for første gang norske og tyske avdelinger side om side.»

Under disse forhold er det klart at ingen programerklæringer fra L. O. betyr noe. Norge skal nazifiseres, og det er bare spørsmålet om hvilken motstand folket selv kan sette inn.

Nytt representantskapsmøte

holdtes i Folkets Hus, Oslo 24.—25. mars 1941. Sammen med sekretariatsmedlemmene var det i alt 131 deltakere. Der var sikkert stor trang til etter alt det som var hendt å komme sammen og få snakke fortrolig med hverandre mann og mann imellom. Møtet hadde nok sin store betydning nettopp her. For foredragene og drøftelsene bar preg av den skjerpede situasjon en nå var kommet opp i.

Ludvik B u l a n d innledet om lønsspørsmålet i en klar og grei redegjørelse helt fra 9. april og fram til representant-

skapsmøtet. — Tyskerne hadde satt alt i stampe med sin lønns-stopp-politikk.

T a n g e n redegjorde for arbeidsprogrammet.

Under diskusjonen ble det framhevet at L. O. burde trekke sine representanter tilbake fra komiteen for utarbeidelse av en Arbeidets lov. Erling Olsen opplyste at der var intet foretatt av komiteen.

Henry H a n s e n innledet om opplysningsarbeidet og det nye kontor som var opprettet innen L. O. Han la fram normalplan m. v. for distriktskursene.

Tysk-kursene ble kritisert.

Møtet ga sin tilslutning til de planer som var trukket opp for opplysningsarbeidet.

Om 1ste mai

ble det enstemmig vedtatt: Representantskapet slutter seg til sekretariatets vedtak om at det — slik som forholdene ligger an — arbeides på 1. mai i år. For grupper som har dagen tariff-festet som fridag med lønn, reises krav om at dagen gis som tillegg til ferien.

«Fri Fagbevegelse» om situasjonen.

FF for 3 februar 1941 skriver:

Fagorganisasjonen har gjennomgått en vanskelig tid siden 25. sept. i fjor. Selve byttet av ledelse som fant sted, måtte nødvendigvis skape mistro. For de fleste så det ut som om den opposisjon, som var dannet av Halvard Olsen, Håkon Meyer, Erling Olsen og Birger Aamodt og andre som ønsket en tilpasning til tyskerne og NS hadde vunnet en avgjørende seier og at deres program skulle virkeliggjøres. Dette ga jo uttrykk for at «krigen på Kontinentet var avsluttet med seier for Tyskland», og at det arbeidende folk skulle dra konsekvensen av dette.

Heldigvis har det vist seg at alle bange anelser har slått feil. Etter hvert klarer begrepene. Et tydelig bevis for dette har vi fått i de siste dagene. Jernarbeiderne i Oslo har nemlig trukket sin arbeidsrettssak tilbake, som var reist på grunnlag av at dyrtidstillegget ble fratatt arbeiderne ved meklingsmannens forslag i juni. Det var Halvard Olsen som reiste denne saken. Det var sakfører Gulbrand Bergsjø som overtok den, og det var «Fritt Folk» som pustet til varmen. Etter hvert ble det klart at Halvard Olsen var NS-mann. Likeså avslørte Bergsjø seg også som medlem. Det ble klart for alle at jernarbeiderne var direkte bedratt og forrådt av Halvard Olsen, og at Birger Aamodt hadde misbrukt sin stilling ved Oslo-kontoret i Jern- og Metall til å lure fram sakene.

Nå er bedragerne avslørt, og jernarbeiderne i Oslo, med sitt stedstyre i spissen, har motig tatt konsekvensen av dette og trukket saken tilbake. Det er dermed intet tilbake av det grunnlaget som Halvard

Olsen hadde skaffet seg i fagorganisasjonen. — Men fagorganisasjonen står mer samlet enn før.

Om L. O.s arbeidsprogram skriver FF 26. jan.:

For en uke siden vedtok L.O.s sekretariat sitt arbeidsprogram for 1941. Det understreker på en utmerket måte den stigning som igjen er inntrådt i arbeidet. Det viser seg at organisasjonen igjen begynner å ta opp til gjennomføring de problemene som har preget arbeidet vårt i de senere årene. Disse tiltakene vil sikkert bli møtt med alminnelig tilslutning fra medlemmenes side. Medlemmene har sikkert i altfor sterk grad hatt det inntrykket at organisasjonen har vært maktesløs. Det er alle enig om at en organisasjon på 350 000 medlemmer ikke behøver å mangle arbeidsoppgaver, selv om virksomheten på mange måter er hemmet. Og nye tiltak vil sikkert bli møtt med nytt initiativ fra alle organisasjonsinstanser.

Hovedoppgaven er å gjøre arbeidsprogrammet levende. Derved vil ørkesløsheten hos mange kastes av, og den misstemning som har gjort seg gjeldende hos enkelte, vil vike. Men ikke minst vil en slik aktivitet bety at anslag fra NS og tyske myndigheter lettere kan slåes tilbake. Fagorganisasjonen vil igjen innta sin rette plass i norsk næringsliv.

Når nå organisasjonen igjen reiser lønsspørsmålet, husleie- og brenselproblemer, pris- og forsyningsspørsmål, arbeidervern, ungdomsproblemer og ferispørsmål, så må hele organisasjonen — tillitsmenn og medlemmer — gjennom opplysning og arbeid reise arbeiderne til nye sosiale framstøt.

Om Hagelins sirkulære av des. 1940 skriver FF 14. februar 1941:

Kampen blant tjenestemennene mot de beryktede NS-sirkulærer fortsetter. NS har nok søkt å dempe litt på formen. Det het jo opprinnelig at de som ikke ville arbeide etter NS's retningslinjer skal bli utsatt for de strengeste straffer. Dette er tatt ut og erstattet med at de vil bli tatt drastiske forholdsregler mot dem. Det forlanges heller ikke at man skal tilslutte seg sirkulæret, men bare erkjenne å ha mottatt det. Men selv dette godtar ikke tjenestemennene. Således har både prisdirektoratets personale og funksjonærene i Innenriksdepartementets kommunalavdling avgitt felleserklæringer, hvori de melder fra at de ikke vil binde seg i sin fritid, men at de ellers vil arbeide lojalt som før i arbeidstiden. Tjenestemennene i telefon og telegraf har også laget et utkast til fellesuttalelse, som likeledes avviser alt som kan bety at de blir bundet på noen måte utover deres pliktmessige arbeid. Med L. O.s mellomkomst er Arbeidsdepartementet tvunget til å trekke sirkulæret tilbake for en rekke etater, således jernbanen. Resultatet er det samme i Veidirektoratet.»

Om Sekretariatets skriv til Terboven av 30. juni skriver FF for 12. juli 1941:

«Sekretariatets sterke og klare henvendelse til Reichskommissariatet har vunnet anerkjennelse og fått stor tilslutning blant fagorganisasjonens medlemmer. Der hersker alminnelig tilfredshet med at organisasjonens høyeste ledelse har sagt tydelig fra — og med de krav som er stilt, og at oppfyllelsen er forutsetningen for organisasjonens fortsatte beståen og virke. Medlemmene har i likhet med tillitsmennene fått forståelsen av at den seneste tids utvikling har virket til å gjøre situasjonen uhold-

bar, og de står samlet bak kravene om at de arresterte tillitsmenn må settes på frifot, at linjen med innsetting av nazikommissærer må oppgis, at det må bli slutt med inngrepene og at fagorganisasjonen igjen må få tilbake sin hevdvunne rett til å verne om arbeidsfolkets økonomiske og faglige interesser. Medlemmene forstår fullt ut de vanskeligheter ledelsen har hatt og har å kjempe med, og de står last og brast med sine tillitsmenn i denne for fagorganisasjonen avgjørende stund. Naziene vil i fagorganisasjonen møte bare en vilje og en oppfatning. Den dekkes av ordene i sekretariatets henvendelse til tyskerne.»

Norske arbeidere til Tyskland.

I motsetning til flere av de okkuperte land søkte ikke tyskerne i noen stor utstrekning å sende norske arbeidere til Tyskland, frivillig eller tvungent. Det var som politiske fanger de norske ble transportert derved. En sending på henimot 500 gikk dog med et skip 15. jan. 1941. Det var arbeidsløse som ble sendt. Noen fortsettelse av den trafikken ble det heldigvis ikke.

Hovedorganisasjonenes feriekontor av 1941.

Når det gjaldt å få flest mulig ut på reise og rekreasjon i ferietiden, så ble der i 1941 satt i gang en ganske storstilet og enestående virksomhet. En kan nærmest si at det var det eneste område hvor fagorganisasjonen i den tia maktet å få satt noe nytt og positivt ut i livet. Ellers ble jo alt hindret av tyskerne og NS.

Men når det gjaldt feriene så hadde vel tyskerne skrytt så veldig av sin egen «Kraft durch Freude»-organisasjon at de ikke godt kunne legge seg på tvers her. Der ble da også skapt et samarbeid med Arbeidsgiverforeningen som gjorde det lettere å få ordnet saken med tyskerne. NS var misfornøyd, og Meidell uttalte åpent overfor kasserer Åse at det var meningsløst at tyskerne hadde tillatt så store utbetalinger.

Hovedorganisasjonene gikk sammen om å opprette et feriekontor, som ble plasert i Arbeidsgiverforeningens lokaler, og som ledere ble ansatt Arne Johnsen og Finn Dahl jun. L.O.s ferieutvalg besto av Jens Berg, form., Karsten Tor-kildsen og Sværre Bolstad. Arbeidsgiverforeningens komité besto av dir. Erlandsen, kontorsjef Horgen og sekretær Hartmann.

Der var av L.O. satt opp en plan med et bidrag fra forbundene og L.O. på i alt kr. 1 107 000. Der kom inn noe

mindre, nemlig kr. 927 000. Arbeidsgiverforeningen bevilget kr. 500 000.

Foruten hovedkontoret var der også lokale kontorer i Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand S.

Feriekontoret utfoldet betydelig virksomhet fra starten 7. mai. Stønaden til bedre utnyttelse av ferien skjedde på flere måter. Der ble opprettet avtaler med feriehjem og hoteller om prisreduksjoner, arrangert billigreiser og gitt bidrag til prisreduksjoner. Dessuten ble det utdelt stipendier til et gjennomsnittlig beløp av omkring 50 kr. hver. Der ble også gitt bidrag til organisasjoners barnekolonier og arrangert ferieopphold for gamle veteraner.

Der ble i alt formidlet reiser og ferieopphold for 3605 personer og utdelt stipendier til 12 473 av 14 987 ansøkere.

Forutsetningen var at stipendiene vesentlig skulle gå til familier med barn og særlig til dem som hadde arbeidet på innskrenket tid.

Av de av fagorganisasjonen bevilgede midler gikk kr. 517 380 til stipendier og kr. 59 093,36 til prisreduksjoner for ferieopphold. En reknet med at for den siste kategori var der ved prisavtale og bidrag oppnådd en reduksjon på 1/3. Til trykning og lønninger medgikk kr. 8 704,78.

Ved regnskapsoppgjøret i oktober 1941 var der en beholdning på kr. 341 879,66.

Etter nazioverfallet høsten 1941 ble det slutt med den utvidede virksomheten. Men av midlene ble om lag 80 000 anvendt til innkjøp av Grimestad feriehjem, på Tjøme — og nazistene grep ikke inn i feriehjemsvirksomheten. Arne Johnsen fortsatte som leder av kontoret til han måtte reise ut av landet i 1943, hvoretter Bjørn Longva overtok ledelsen. Det er dette kontor som nå er overført til Norsk Folkeferie.

Faglige ungdomsgrupper.

var ført opp på L.O.s arbeidsprogram av 1941. Det var nok egentlig ment som et forsøk på å få etablert en slags illegale orienteringsgrupper. NS ble betenkelig og tyskerne grep inn og forlangte planene oversendt, så det tok tid før de ble godkjent. De ble derfor ikke ordentlig satt ut i livet før katastrofen kom den 28. sept.

At NS Ungdomsfylking var forbitret over disse ungdomsgrupper er klart. I et skriv av 23 juni 1941 uttales således et-

ter at L. O. har unnlatt å svare på forespørslen om ungdomsgruppens formål:

«Landsledelsens Sosialavdeling vil anbefale Landsorganisasjonens leder hr. Jens Tangen om å svare på hva vi spør om. Det vil neppe tjene de norske arbeidere at man søker å sabotere de spørsmål som kommer fra Nasjonal Samling.» — Så siteres Quislings ord om at «enhver motstand mot det nye vil ikke bli tålt.» — Og så heter det: «Imidlertid finner vi det også nødvendig å gjøre oppmerksom på at det er Nasjonal Samling og ikke Arbeidernes Faglige Landsorganisasjons nåværende ledelse som er representant for det nye her i landet.»

ORGANISASJONSFRONTEN BYGGES OPP.

I begynnelsen av 1941 var der ennå ingen samlet motstandsfront Norge. Den måtte bygges opp smått om senn. Og noe av det viktigste var å skape en nasjonal front tvers over alt klasseskille. Tyskerne og de hjemlige nazister hadde spekulert i å sette den ene klasse opp mot den annen — og noen naive sjele hadde fulgt dem. Det var de norske og engelske «plutokrater» som var fienden, og det norske småkårsfolk i by og på land skulle nå endelig få makten ved tyskerne og quislingenes hjelp. Ja, der var endog dem, som kynisk trodde arbeiderne ville selge landets frihet for 12 øre timen.

På noen få uker var egentlig hele denne humbug avsløret. Tyskerne nektet endog å godkjenne det lønnstillegg som partene under meklingen i novbr. var blitt enige om. Og nå skulle altså Norges ungdom dra i krigen sammen med tyskerne.

Tiden var inne til å skape en bred samling i hard motstand mot all nazifisering, og her måtte organisasjonene på en eller annen måte få høve til å tre fram i sluttet tropp.

Det begynte blant de offentlige funksjonærer da NS. Personalkontor ble opprettet høsten 1940. Reichskommissar hadde 27. okt. meddelt ministeriet for de offentlige arbeider følgende:

«I interesse av å få en felles opptreden av funksjonærene anser jeg det nødvendig at der blir innhentet en politisk bedømmelse fra Nasjonal Samlings folk for ansettelse av funksjonærer.»

Det samme skulle også gjelde ved forfremmelse av embetsmenn og funksjonærer. Arbeidsdepartemenet hadde så utsendt en instruks hvori det heter: «Alle ansettelser i offentlig stilling skal forelegges NS. Personalkontor til uttalelse.»

NS. Personalkontor hadde så i samarbeid med Hagelin utarbeidet et detaljert reglement for framgangsmåten for ansettelse i offentlig tjeneste. Det heter her:

«Enhver ansettelse i offentlig stilling uansett art, betaling eller oppsigelsesfrist må på forhånd godkjennes av Nasjonal Samlings Personalkontor Offentlig Tjeneste (NSPOT). Unntatt er bare de tilfelle hvor det gjelder tidsbegrenset og kortvarig oppdrag, (f. eks. akkordarbeid ved veinlegg, bygg eller liknende) og som naturlig blir behandlet som jobber. — — I enhver kunngjøring om ledig offentlig stilling skal inntas følgende passus: Søkeren må gi opplysning om tidligere og nåværende medlemskap i politisk parti, samt om sin helbred.»

Samtidig begynte fylkesførerene, således i Skien, Gjøvik, Lillestrøm, Ålesund m. fl. å true med at hvis ikke funksjonærene gikk inn i NS., ville de bli arrestert.

«Innenriksminister» Hagelin sendte 16. des. ut dette skriv:

«Fra Innenriksdepartementet. Nasjonal Samling kjemper for Norges frihet og selvstendighet. På vegne av Tysklands Fører og Rikskansler Adolf Hitler uttalte Reichskommissar Terboven 25. sept. 1940:

„Veien til Norges frihet og selvstendighet fører kun gjennom Nasjonal Samling.” Nasjonal Samling er det statsbærende parti i Norge. Andre partier eksisterer ikke. Av den grunn må alle som er i det offentliges tjeneste arbeide aktivt for Nasjonal Samlings framgang.

Enhver som er ansatt i Innenriksdepartementet eller under dette hørende institusjoner av hvilken som helst art, også kommunale, gis her ved pålegg om positivt på alle måter å understøtte Nasjonal Samling og alle dens organisasjonsmessige avdelinger av hovedlag, kvinnelag, ungdomslag og hird og dermed med all kraft medvirke til at bevegelsens formål blir fremmet raskt og effektivt til hele landets og folkets beste.

Alle de i Innenriksdepartementet eller derunder sorterende institusjoner som foran nevnt ansatte personer er ansvarlige for at foranstående pålegg blir gjennomført. Den ringeste form for svikt blir betraktet som statsfiendtlig handling. Drastiske straffer vil heretter ramme enhver fiende av staten.»

Overfor disse trusler hadde tjenestemennene intet annet å gjøre enn å få i stand et organisasjonsarbeid som omfattet alle, uansett om de sto i L. O. eller ei.

For de kommunale etater ble der formet et svar som skulle avgis som kvittering på Hagelins skrivelse, og innen statsetatene utviklet der seg etter hvert et fortrolig samarbeid mellom alle organisasjoner.

Der førtes forhandlinger mellom organisasjonene både på L. O.'s kontor, lege- og tannlegeforeningenes kontorer og på flere steder. Med Hansteen som kontaktpunkt og Buland som forhandler sto L. O. alltid i forbindelse med de øvrige organisasjoner.

Det første resultat av denne organisasjonsmessige frontutbygging mot tyskerne og NS. var den store protestskrivelse fra de offentlige og andre yrkers organisasjoner av 3. april 1941. Da det har sin historiske betydning for hele den norske motstandsbevegelse gjengir vi det her:

Organisasjonenes første samlede protestaksjon.

Herr Reichskommissar für die besetzten norwegischen Gebiete, Oslo.

Norske embets- og tjenestemenns organisasjoner har gjennom alle år arbeidet energisk for at de faglige kvalifikasjoner og ikke den enkeltes politiske oppfatning skulle være bestemmende ved ansettelse eller avansement. Man har regnet politikk og politisk virksomhet som en sak som ikke under noen omstendighet må blandes inn i de offentlige tjenestemenns virksomhet. På dette punkt har man hevdet en individuell frihet, og tjenestemennene har lojalt gjort sin plikt under enhver regjering — uansett politisk farge.

Dette prinsipielle syn har alltid vært anerkjent av myndighetene og er etter vår oppfatning det eneste rette så vel av hensyn til samfunnets tarv og det offentlige administrasjonsapparats oppbygging og effektivitet som av hensyn til den enkelte embets- og tjenestemann.

Vi vil så sterkt vi kan framholde den store fare som vil følge med enhver tilsidesettelse av de strenge krav til objektivitet, saklighet og fri konkurranse ved ansettelser og forfremmelser i offentlig tjeneste. Dersom disse krav settes til side, har man ingen sikkerhet for at den best kvalifiserte søker blir valgt, ja ikke engang for at ledige stillinger blir besatt med brukbare folk. At dette ganske snart vil få katastrofale følger for landet er vi overbevist om. Denne fare er særlig iøynefallende når det gjelder de store tjenestemannsgrupper som er beskjeftiget i de samfunnsviktige statsbedrifter, eksempelvis jernbane-, post- og telegrafverket. Den samme fare er selvsagt i like høy grad til stede innenfor alle andre grener av statens og kommunenes virksomhet.

Et reglement av 15. februar d.å. for framgangsmåten ved ansettelse i offentlige tjeneste gir dessverre de offentlige tjenestemenn det inntrykk at medlemsskap i Nasjonal Samling nå vil bli tillagt avgjørende vekt ved ansettelser og forfremmelser, og at de faglige kvalifikasjoner avgjort kommer i annen rekke.

Reglementet kan etter vår oppfatning ikke være i overensstemmelse med Reichskommissars tilsagn om at enhver kan være trygg i sin stilling, at det ikke foreligger noen plikt for tjenestemann til å stå tilsluttet Nasjonal Samling, og at det ikke skal øves noe press i den retning. Tvert imot må man få inntrykk av at reglementets bestemmelser nettopp tar sikte på å øve den sterkeste påvirkning for å oppnå innmeldelse.

Reglementet bryter med det prinsipielle syn som vi her har gitt uttrykk for, idet det krever at enhver ansettelse på forhånd skal godkjennes av N. S. P. O. T. Videre skal det utstedes en politisk bedømmelsesattest, men bare for de innstilte. Ny innstilling må foretas inntil godkjenning foreligger. N. S. P. O. T. vil på denne måte i realiteten bli den ansettende myndighet og siste instans ved enhver ansettelse eller forfremmelse i stat og kommune. De ordinære ansettelsesmyndigheter vil dermed gå over til bare å ha innstillingsrett. Den frie konkurranse forsvin-

ner, og den politiske bedømmelse av søkerne vil stille kravet om en faglig bedømmelse av deres kvalifikasjoner helt i skyggen.

Men reglementet er ikke bare i den sterkeste strid med den oppfatning som tjenestemennenes organisasjoner alltid har hevdet. Det er etter vår oppfatning heller ikke i samsvar med Reichskommissars direktiver av 26. oktober 1940. Etter disse direktiver skal — når det gjelder utnevning av embetsmenn — en politisk bedømmelse av samtlige søkere finne sted før innstilling foretas. I direktivet anbefales den samme framgangsmåte fulgt ved forfremmelse av embetsmenn og ved tilsetting av tjenestemenn.

Vi kan bare oppfatte Reichskommissars direktiver slik at den politiske vurdering først skal gjennomføres for samtlige søkere, og at den faglige innstilling og ansettelse deretter skal foregå på vanlig måte. Dermed vil man i ethvert fall kunne gå ut fra at den politiske vurdering ikke kommer helt i forgrunnen på bekostning av den frie konkurranse og den objektive vurdering av kvalifikasjonene.

Reglementet er allerede i aktuelle ansettelsessaker av N. S. P. O. T. blitt praktisert på en slik måte at tjenestemennenes frykt for politisk press har vist seg fullt begrunnet.

Vi anser det uomgjengelig nødvedig av hensyn til opprettholdelsen av orden og tilfredsstillende forhold innenfor den offentlige administrasjon at reglementet av 15. februar 1941 underkastes revisjon, og vi tør — så innstendig vi kan — anmode om at dette snarest må bli gjort.»

Det var undertegnet av Norsk Telegraf- og Telefonforbund, Kom. Funksjonærers Landsforb., Høgere Skolers Landslærerinneforening, Norsk Lokomotivmannsforbund, Norsk Lektorlag, Norsk Jernbaneforbund, Telegrafmennes Landsforb., Den norske Saksførereforening, Norges Lærerlag, Norske Arkitekters Landsforbund, Det norske Postmannslag, Statstjenestemannsforbundet, Norges Lærerinneforebund, Den norske Lægeforening, Norsk Postforbund, Embedsmennes Landsforbund, Norsk Sykepleierskeforbund, Arbeidernes faglige Landsorganisasjon, Den norske Tannlægeforening, Den norske Ingeniørforening, Den norske Dommerforening, Norsk Kommuneforbund. — I alt 22 organisasjoner.

Mens dette motstandsarbeid pågikk for å samle organisasjonene til en nasjonal front i kampen mot fienden, søkte Landsorganisasjonen direkte ved sin formann en samtale med Terboven for å klage over de mange overgrep som NS. øvet i retning av å presse arbeiderne inn i NS. eller få innpass med sin propaganda i fagforeningene.

Der ble sendt ut fra L. O. en fortrolig meddelelse til foreningene, som gikk ut på at «det som står fast etter konferansen med Terboven er at det er meddelt oss som de tyske myndigheters offisielle oppfatning, at medlemsskap i NS. skal være en frivillig sak, og at det ikke i forbindelse med spørsmål om

medlemsskap skal øves påtrykk eller press i noen form fra noen kant.»

En har inntrykk av at det etter dette noen tid ble lettere i de private erverv, og en tid også for de offentlige funksjonærens vedkommende.

Nå kommer den nye høyesterett, folkedomstolen etc. Hirdungdommen rykker inn på skolene med alle de eksesser som det fører med seg. Det vrimler med hirdstevner. Tvuget legitimasjonsbevis innføres for alle. Quislingene blir stadig mer kjepphøye og oppfordrer tyskerne til drastiske åtgjerder mot alle som gjør motstand mot NS.

«Fritt Folk» skriver 8. mars i anledning det engelske strandhugg i Lofoten:

«Vi hører at Reichskommissar Terboven har tatt affære og straffet de skyldige som er funnet. Dette er vel og bra, men det spørs om ikke meget drastiske forholdsregler er på sin plass. Her bør være muligheter for å rykke kreftskaden opp med røttene så å si med et eneste håndgrep. — Vi tillater oss å formode at noen gidsler tatt på rette hold og deres navn offentliggjort på rette sted og måte, vil gjøre underverker som helbredelsesmiddel mot folkekreften.»

Fuglesang skryter i Colosseum 19. mars av at «NS. er i dag sterk nok til å marsjere tvers igjennom all motstand.»

Samtidig ruller de tyske hære fram over Balkan, og Grenland kapitulterer i slutten av april.

Reichskommissar Terboven står i Colosseum 9. april og erklærer at han nå går fullt og helt inn for NS.

Under alt dette slår organisasjonene ikke til retrett. Der forberedes tvert imot et nytt framstøt, som vi senere skal se.

De mislykte lønnsbevegelser.

Opposisjonen hadde holdt fram at ved et samarbeid med tyskerne og NS. og et forsterket påtrykk fra arbeidere, bønder og fiskere kunne en få bedre økonomiske forhold. Det var vesentlig de norske «plutokrater» som ydet motstand.

Den nye ledelse i L. O. fikk snart erfare hvor den egentlige motstand mot all lønnsstigning var konsentrert.

L. O. hadde fått den avbrutte megling om dyrtidstillegg tatt opp igjen 30. okt. 1940. I dette møte meddelte riksmeklingsmannen at han fra Sosialdepartementets sjef hadde mottatt beskjed om at de tyske myndigheter ville motsette seg enhver lønnsforhøylse i Norge. De mente at lønnsnivået i vårt land

lå for høyt. De hadde krevd lønnsenkning, hva Sosialdepartementet hadde fått utsatt. Det advarte derfor mot at saka ble presset fram nå.

Sekretariatet krevde allikevel meklingen fortsatt, og i møte 8. november satte meklingsmannen fram et forslag som begge parter aksepterte — 8 og 5 øres tillegg pr. time, henholdsvis for menn og kvinner. Dette forslag ble blankt avvist av tyskerne.

Sekretariatet rettet senere gjentagne ganger henvendelse om å få forhandling om lønnstillegg for de lavest lønnede, men sakene ble som regel henlagt av tyskerne.

Derimot ble departementet pålagt å gå utenom Arbeidervernloven slik at i de bedrifter hvor tyskerne ønsket det kunne arbeidstiden utvides fra 8 til 10 timer med overtidsbetaling for de to siste timene.

Med hele den øvrige utvikling i landet i form av hirdterror og annen fandenskap, kan en lett forstå at der ikke lenger kunne samles noen som helst tilslutning blant de fagorganiserte med å tale om samarbeid med tyskerne og NS.

«Fritt Folk» skriver da også i denne tid at de norske arbeiderne kan ikke få høyere lønn og må finne seg i en lavere levestandard.

Neste framstøt for organisasjonsfronten.

Der kom aldri noe svar på organisasjonenes første felleskrivelse av 3. april. Og der forberedtes da også en ny protestskrivelse, men denne gang med en meget videre ramme. Det ville føre for langt her å gå inn på alle forberedelser til den store protestaksjon fra de 43 organisasjoners side. Det er nok å slå fast at der var et intimt og fortrolig samarbeid både mellom de organisasjoner som sto innenfor som utenfor Landsorganisasjonen. Nå var alle skranker brutt og der var full nasjonal enhet.

Den heftige reaksjon fra Terbovens side viste da også at denne protest hadde truffet midt i blinken.

NS.-myndighetene hadde overalt skjerpert sine trusler overfor offentlige funksjonærer som nektet å slutte seg til partiet eller gi rapporter om sin politiske stilling.

Den nye protestskrivelse ble sendt 15. mai og hadde følgende ordlyd:

Herr Reichskommissar für die besetzten norwegischen Gebiete,
Oslo.

Undertegnede organisasjoner for ervervslivet og for embets- og tjenestmennene anser den utvikling og de forhold som vi nedenfor legger fram, så skjebnesvangre at vi har funnet det å være vår plikt med dette å henvende oss til herr Reichskommissar.

Vi er oppmerksom på at når vårt land er okkupert, kan det ikke unngås å framkalle situasjoner som stiller store krav til befolkningen. Men vi mener å ha rett til å si at det norske folk som helhet på en uklanderlig måte overensstemmende med folkeretten har tilpasset seg okkupasjonen.

Det var imidlertid med stor uro at det norske folk i september i fjor så i møte Nasjonal Samlings overtakelse av den ansvarsfulle oppgave som den okkuperende makt hadde betrodde partiet, nemlig under herr Reichskommissars overledelse å forestå den sivile administrasjon av landet.

Det spørsmål som dengang naturlig ble stillet landet over, var dette: Vil det parti og de menn som overtar denne ledelse bygge på vårt folks gamle tradisjoner om lov og rett, og vil de bygge på våre tjenestemenns ærlige vilje til samvittighetsfullt å gjøre sin daglige gjerning som de hittil har gjort, utelukkende på saklig grunnlag og ikke på partipolitikk?

Det står dessverre ikke til å nekte at det er blitt holdt en annen kurs.

De kst. statsråder har i en rekke tilfelle utstedt forordninger og truffet bestemmelser som er i åpenbar strid med folkeretten, norsk lov og alminnelig norsk rettsoppfatning. Særlig nevner vi de forordninger om rettsvesenet som er gitt av kst. statsråder for Justis- og Politidepartementene. Disse forordninger har i vesentlig grad brutt med vår lovgivnings vern om den personlige sikkerhet. Det samme gjelder den forståelse av begrepet retorsjon som er blitt hevdet av den kst. riksadvokat.

Hirdens opptreden har ført til uro og opptøyer, og vi har opplevd at politiet har måttet forholde seg passivt overfor opplagte voldshandlinger fra hirdens side i skoler, i andre lokaler og på gaten. Det siste tilfelle av denne art som vi her vil nevne, er bortførelsen nylig av direktøren for Dikemark Sykehus.

Vi sikter videre til de stadig gjentatte forsøk fra N.S.s side på å tilta seg makt og rettigheter som etter vår mening ikke er hjemlet og som umulig kan være i den okkuperende makts interesse. Vi nevner i denne forbindelse at statens og kommuners tjenestemenn i stor utstrekning utsettes for sterkt press for å få dem til å melde seg inn i Nasjonal Samling, og trues med avskjed hvis de ikke gjør det, til tross for forsikringen om at ingen skal tvinges inn i partiet mot sin overbevisning. Lojale og samvittighetsfulle tjenestemenn er blitt avskjediget og suspendert fordi de ikke har funnet nåde hos partiet.

Vi ser også til stadighet beviser for at medlemskap i Nasjonal Samling nå blir tillagt avgjørende vekt ved ansettelser og forfremmelser, og at de faglige kvalifikasjoner kommer i annen rekke. Et stort antall embets- og tjenestemannsorganisasjoner sendte den 3.-4. d. å. herr Reichskommissar en utførlig motivert forestilling om denne side ved forholdene. Det ble i denne forestilling bl. a. henvist til et reglement av 15. februar d. å. for framgangsmåten ved ansettelse i offentlig tjeneste, hvilket reglement man innstendig henstilte måtte bli underkastet revisjon. På denne forestilling er det ikke kommet noe svar. At den tendens vi

her har pekt på, fortsatt gjør seg gjeldende, framgår av det i avskrift vedliggende 3 bilag, nemlig:

1. Skrivelse av 19. april 1941 fra Innenriksdepartementet, Sivilforvaltningen for hær og marine, Forvaltningssjefen, til Sjefen for Distriktsforvaltningskontoret i Bergen.
2. Udatert skrivelse fra Fylkestillitsmannen i Møre angående rektor og lektorer ved den høyere skole i Ålesund.
3. Rundskrivelse av 9. april 1941 fra Telemark Fylkesorganisasjon av Nasjonal Samling, fylkesfører Olav Dahlen, angående offentlige funksjonærs innmeldelse i Nasjonal Samling.

Et med trusler eller annet press ledsaget pålegg om innmeldelse i partiet eller aktivt arbeid for partiets framgang vil for det alt overveiende flertall av nordmenn stå som et bevisst forsøk på å få dem til å gå på akkord med sin samvittighet og vike bort fra det som de mener er rett og riktig.

Det er tydelig merkbart at alt dette innen alle leire i folket har ført til en stigende uro som i høy grad vanskeliggjør det jevne, daglige arbeid og derved skader landet. Uroen og irritasjonen nærmer seg i den seneste tid forbitrelse.

Vi tillater oss intregende å henstille til herr Reichkommissar at det, så snart som mulig, blir gitt svar så vel på skrevet av 3. april som på denne henvendelse.

Oslo, den 15. mai 1941.

Arbeideres faglige Landsorganisasjon, Ludvik Buland, Embedsmennenes Landsforbund, Peter Rolfstad. Statstjenestemannsforbundet, Håkon Ruud. Statstjenestemannskartellet, Th. Narvestad. Norges Farmaceutiske Forening, H. Strandenæs, Wilh. Wilhelmsen. Norske Forsikrings-selskapers Forbund, H. Sommerfelt. Den Norske Ingeniørforening, Aage W. Owe, Bjarne Bassøe. Norske Landbrukskandidaters Forening, R. D. Tønnesson. Norske Arkitekters Landsforbund, Harald Hals, K. M. Sinding-Larsen. Kvinnelige Telegraf- og Telefonfunksjonærs Landsforening, Kirsti Sveen. Den norske Tannlægeforening, Erling Sannes, Knut Gard. Kommunale Funksjonærs Landsforbund, Alf C. Melhus, Olav Tendeland. Norges Handellstands Forbund, E. Steen, Paul Frank. Den norske Lægeforening, Jørgen H. Berner. Den Norske Sakførerforening, Henning Bødtker. Embetskontorfunksjonærenes Landsforbund, Kaare Madsen. Den Norske Dommerforening, Tarald Lundevald. De høgre Skolers Landslærerforening, E. Rønning. Norsk Forstmannsforening, Nils N. Ihlen. De høyere Skolers Landslærerinneforening, Therese Engebretsen. Norsk Sykepleierskeforbund, Berha Helgestad. Norsk Lektorlag, B. Brink Lund. Norske Kvinners Nasjonalråd, Sigrid Stray. Den norske Kirkes Presteforening, L. Koren. Telegrafmennenes Landsforbund Hovedstyret, Im. Sandnæs. Norsk Kommuneforbund, Torbj. Henriksen. Norsk Telegraf- og Telefonforbund, Bernhard Andresen. Norsk Tolderforening, J. Løvmon. Norsk Lokomotivmandsforbund, Th. Narvestad. For styret for Norges Lærerlag, Erik Eide. Norsk Postforbund, Oscar Røine. Norges Lærerinneforend, Herdis Holmboe. Universitetsprofessorenes Forening, Olaf Holtedah. Norges Kunstnerråd, Alex Brinchmann. Foreningen av professorer og dosenter ved Norges Landbrukshøgskole, A. E. Traaen. Forenigen av vitenskapelige tjenestemenn ved Universitetet, Trygve Braarrud. Lærerforeningen ved Norges tekniske Høgskole, K.

Faye-Hansen, ifl. fullm. Foreningen av vitenskapelige tjenestemenn ved Norges Veterinærhøgskole og Veterinærinstituttet, C. M. Hillesund. Professorene ved Norges Veterinærhøgskole, Per Tuff. Foreningen av vitenskapelige tjenestemenn ved Bergens Museum, Sigurd Johnsen, ifl. fullm. Foreningen av professorer ved Bergens Museum, Haakon Shetelig, ifl. fullmakt. På vegne av samtlige vitenskapelige tjenestemenn ved Norges Handelshøyskole, E. W. Paulson, iflg. fullmakt. Norsk Jernbaneforbund ble ved en inkurie ikke med blant underskriverne, men sendte sin tilslutning etterpå.

Hele NS-leieren ble voldsomt oppskaket over denne nye protestaksjon. Nå var jo også etter hvert den illegale fronten i Norge organisert. Der var dannet et Faglig Utvalg og «Fri Fagbevegelse» kom fra januar. Der var etablert forbindelse med de faglige sekretariater i Stockholm og senere i London. Alt dette visste NS.-myndighetene og tyskerne — og det bidro sitt til å sette dem i harnisk.

På den hjemlige faglige fronten var der også hendt ting som bidro sterkt til å irritere tyskerne og quislingene. De stedlige Jern- og metallavdelinger i Oslo hadde uttalt seg for en halv times stans 9. april for å markere protest mot overfallet året før. Den uttalelse ble forlangt tilbakekallt.

Så hadde Terboven i sin nåde funnet på at arbeiderne skulle få en halv fridag med full lønn 1. mai etter at L. O. hadde erklært at dagen som året før skulle være uten arbeidshvile og demonstrasjon.

Da dette tilbud ble referert i sekretariatmøte 26. april ble der vedtatt sådan uttalelse mot 3 st.:

«Representantskapet besluttet at 1ste mai i år i likhet med i fjor skal betraktes som vanlig arbeidsdag. Landsorganisasjonen har sendt rundskriv til fagforeningene herom, og henvist til at situasjonen i seg sjøl ikke innbyr til festligheter og demonstrasjoner. Sekretariatet finner at det ikke er inntrådt noen endring i situasjonen som gjør det berettiget å forandre Representantskapets beslutning.»

Reichskommissar ble så fornærmet over dette vedtak at han for riktig å skulle sette den gjenstridige L. O.-ledelse i gapestokken lot bekjentgjøre at da L. O.'s ledelse hadde forhindret at arbeiderne fikk fri 1. mai, så skulle de til gjengjeld få beholde Himmelfartsdagen med full lønn, som det ellers var meningen å inndra, da en ikke hadde den i Tyskland.

«Fritt Folk» kaster seg nå over L. O.'s ledelse med en rekke krasse angrep.

I en leder 1. mai heter det:

«Arbeiderne burde slutte opp om Quisling. Men de gjenværende ledere slo seg sammen med den gamle fiende, finanskapitalen, embetsstanden, monarkistene og «sabelraslerne.»

Og de som måtte undres over at de skal arbeide som vanlig på denne arbeidernes festdag, kan vi bare anbefale å spørre lederne, der som bekjent ivaretar arbeidernes sanne tarv. Og skulle noen undres over at det er dyrt å leve, at lønnen strekker dårlig til, så må vi atter svare: spør lederne!»

Foran Himmelfartsdagen sier bladet:

«Vi vil anbefale at fagforeningsledelsen for sitt eget vedkommende erklærer alminnelig arbeidsdag også i morgen. Det gjelder jo å nytte tiden fullt ut i det velsignelsesrike arbeid den driver til fordel for arbeiderne, som planleggelsen av kurser i å presse blomster, i folkeviseleik og andre betydningsfulle og presserende sosiale tiltak.»

Og etter at det nye protestskriv var oversendt Terboven uttaler «Fritt Folk»:

«Mellom fagforeningsledelsen og pengemakten har det, som vi også tidligere har pekt på, funnet sted en forbrødring, som ville være både rørende og overensstemmende med den nye tids ånd, hvis ikke hestehoven stakk så tydelig fram.

Fagforeningsledelsen representerer ikke lenger arbeidernes interesser, bare kapitalens og sine egne høyere politiske formål.

Det nærmeste mål for disse nye siamesiske tvillinger synes å være det å hindre eller vanskeliggjøre de tiltak til beste for det arbeidende folk som Reichskommissar og NS. ser det som en vesentlig oppgave å gjennomføre.»

Når «Fritt Folk» går til så voldsomme angrep må en anta at der innen NS. allerede var planer om en ny og ennå større utskiftning innen L. O. Og i virkeligheten satt der allerede da et faglig utvalg som «minister» Meidell hadde fått i stand for å planlegge et større kupp. Det var alle de aktive herrer fra opposisjonen som var ute igjen — Halvard Olsen, Håkon Meyer, Erling Olsen, Birger Åmodt og noen til.

De foreslo bl. a. opprettet et Arbeidsdirektorat under Sosialdepartementet, og gjennom dette skulle både L. O. og Arbeidsgiverforeningen omkalfatres etter den korporative stats prinsipper. L. O. skulle stilles under Halvard Olsens ledelse som diktatorisk führer og der skulle utnevnes spesielle ledere for de øvrige forbund. Også Fossum opptrådte i dette utvalg som hadde direkte representanter fra NS.

Der var tale om å gjennomføre tvangskontingent og å «bryte ned motstandssentrene innen organisasjonene og nå fram til

et virkelig samarbeid mellom organisasjonen og norsk myndighet.»

Overalt finner vi i denne tia norske forrædere i travel virksomhet med planer for tyskerne til ødeleggelse av norsk frihet.

Arrestasjonene i Stortinget.

Det var Terboven selv som med sitt dramatiske anfall mot organisasjonsfronten bidro mest til å sveise den sammen og å stille organisasjonene i det rette krigsforhold til okkupasjonsmakten. Hans makabre forestilling i Stortinget 18. juni er vel kjent, så den skal ikke nærmere omtales her. En av dem som ble arrestert skildrer forestillingen sånn:

«Innkallelsen til møtet lå på mitt bord fredag morgen, og var betegnet som «Einladung für Besprechung». Og selv om en ikke var særlig blåøyet med hensyn til denne «besprechungen» var det en del av oss som hadde en sammenkomst dagen før for å drøfte hvorledes vi skulle opptre under en eventuell diskusjon. Vi ble nokså overrasket da vi kom opp i Stortingssalen og fant den stappende full av tyskere og norske nazister, alle med «festlig» utstyr. Vi satt en time og ventet på denne høye «der herr Reichskommissar». Så hørtes trommehvirvler utenfor, og så kom mannen som skutt ut av en kanon inn i salen og opp på katteret, hvor han leste meget dårlig opp en meget slett tale. Et stykke ut i talen sa han at han hadde brukt tiden som var gått meget flittig for å finne fram til dem som var de egentlige trådtrekkerne. Han skulle, sa han, rope disse trådtrekkeres navn opp, og så skulle de komme fram. Der ble ropt opp 6 stykker. En av dem (Narvestad) var ikke til stede, men vi andre fem trådte da fram foran talerstolen og fikk oss en ekstra skjennepreken. Så ga han et lite vink, og så kom en tysk politimann til hver av oss og tok oss.»

De arresterte ble ført til Møllergaten 19.

De arresterte var Ludvik Buland, Landsorganisasjonen, Paul Frank, Norges Handelstands Forbund, Jørgen H. Berner, Den norske Lægeforening, Oscar Røine, Norsk Postforbund, Torbj. Henriksen, Norsk Kommuneforbund. Th. Narvestad, Norsk Lokomotivmannsforbund, var ikke til stede i Stortinget, men ble arrestert av lensmannen på forbundets landsmøte i Alvdal. Et par dager før var dir. Erling Steen og advokat Henning Bødtker arrestert, antagelig i samme forbindelse.

Protestaksjonens hovedhensikt var oppnådd.

Det kan nok etterpå se noe naivt ut at organisasjonene sånn to ganger på rad går til Reichskommissar for å motvirke NS.'

innflytelse, etter at Terboven tydelig har sagt fra at han nå går fullt og helt inn for NS.

Men for dem, som sto i spissen for disse aksjoner, var det ikke hovedsaken å oppnå noe effektivt resultat. Det ventet en ikke. Det var oppmarsjen av organisasjonsfronten som måtte til for å skape den nasjonale hjemmefronten. Det var sånn Torbjørn Henriksen, Buland og de andre innen fagorganisasjonen så på dette. Og at det også var det overveiende syn blant de andre organisasjonene viser noen uttalelser av direktør Paul Frank:

«Under drøftelsen og utarbeidelsen av den nye henvendelse ble det fra flere hold, som representerte skrivelsen av 3. april, gjort gjeldende at man burde overlevere den nye skrivelsen ved en deputasjon som muntlig like overfor hr Reichskommissar kune utdype saken, i håp om, som det ble sagt, å påvirke ham til å foreta visse reformer. Det ble fra oss andre i motsetning hertil fremholdt at dette måtte bestemt frarådes, for etter vår oppfatning var det ikke så meget om å gjøre å få hr. Reichskommissar til å ta noen av våre klagemål til følge. Vi anså skrivelsenes point å være å manifestere hvorledes hele det norske folk i dag så på dette. **Opgaven var ikke i første rekke å få noen forandringer i det påklagede forhold, men det var å sveise fronten sammen.** Enhver som i sin tid fulgte begivenhetene våkent, måtte være klar over at tross høyesteretts flotte aksjon ved nyttår, og tros biskopenes senere aksjon, trengtes det absolutt på det tidspunkt en slik handling for å manifestere den alminnelige folkeopinion og for å sveise opinionen og fronten sammen. Det var etter min mening hele skrivelsens point, og i den retning tror jeg også at den gjorde megen nytte.»

Her er sagt alt om protestaksjonens egentlige formål. Og med hele den bombastiske og dumt brutale måte som Terboven møtte den på, kunne han jo aldri ha gjort hjemmefronten en større tjeneste.

L. O. går til aksjon for å få de arresterte ut igjen.

Det var utover våren og sommeren en stadig voksende forbitrelse blant arbeiderne over tyskernes og NS-enes framferd. Næringsmidler forsvant og gikk i tyskerne. Der begynte tvangsutskrivning til tyskerarbeider. Og især var forbitrelsen levende ved de store mekaniske verksteder. En kan således nevne at det var dem som drøftet en kortere arbeidsstans 9. april. Der ble også gått til arbeidsstans 1. mai med etterfølgende arrestasjoner. Og nå kom da attpåtil arrestasjonen av tillitsmenn fordi organisasjonen hadde våget å sende en forestilling til Terboven.

Der taltes åpent om alminnelig arbeidsstans som svar på alle overgrep, og der agitertes for kontingentnektelse osv.

På samme tid ble NS stadig frekkere og mer pågående. Det hadde gått an tidligere å gå NS forbi og treffe avtaler med tyskerne, som krysset NS' planer. Dette gjaldt både opplysningsarbeidet, ferieordninger m. m. Men nå planla NS opprettelse av **Arbeidsdirektoratet**, som skulle overta alle de saker, som før var gått gjennom den tyske «Social-Abteilung». Dette NS-kontor skulle således sperre adgangen for L.O. til å gå utenom NS og direkte til tyskerne.

Kontoret ble opprettet 14. juli 1941 med Eduard Stenersen som direktør og Erling Olsen som avdelingsleder. I svar på meddelelsen om den siste ansettelse noterer sekretariatet med synlig lettelse «at han dermed er fratrukket Sekretariatets administrasjon».

Sekretariatet var etter overgrepet mot tillitsmennene i Stortinget 18. juni klar over at enten måtte en nå få de arresterte ut igjen og oppnå en reell forhandling om lønsspørsmålet, eller også var det like så godt å nedlegge mandatene og gå helt over i illegalitet.

Det var forlangt av myndighetene at det skulle oppnevnes nye formenn i Kommuneforbundet og Postforbundet etter henholdsvis Torbjørn Henriksen og Røine. Sekretariatet motsatte seg dette og henviste til at etter lovene rykket viseformennene opp.

Tillitsmannsmøte holdtes 20. juni for å behandle arrestasjonene. Sekretariatets erklæring om en alvorlig henvendelse for å få de arresterte frigitt ble godkjent idet en understreket at det måtte få karakteren av et ultimatum.

I sekretariatsmøtet 25. juni ble der nedsatt sådan redaksjonskomite for å forme henvendelsen til Terboven: Tangen, Ljøner, Henry Hansen, Rasmussen, Hansteen.

Det ble gjort alt for at denne siste henvendelse til Terboven skulle få et så absolutt offisielt og fyldig preg som mulig. Terboven hadde nemlig i stortinget harsellert over at ikke alle styremedlemmers navn figurerte på protestskrivelsen. Nå skulle der ikke mangle noe i så henseende.

Den skrivelse som ble oversendt Reichskommissariatet 30. juni 1941 var derfor undertegnet av samtlige sekretariatsmedlemmer, og i tilgift ble der fra hvert forbund sendt uttalelser til støtte for henvendelsen undertegnet av styrene.

I skrivelsen pektes der på den tragiske utvikling som hadde funnet sted siden 28. september 1940, og skrivelsen er i seg selv en kort sammentrengt beretning om de forskjellige overgrep i denne tidsperiode. Den har også en langt alvorligere karakter enn tidligere henvendelser, idet den til slutt erklærer like ut at tillitsmennene **nedlegger sine verv** hvis der ikke skjer øyeblikkelig endringer i situasjonen.

L. O.s ultimatum til Terboven.

Henvendelsen hadde sådan ordlyd:

Da Landsorganisasjonens ledelse ble skiftet ut den 28. september i fjor, ble det meddelt Landsorganisasjonen både av de tyske og norske myndigheter, at det ikke ville skje videre inngrep utover den foretatte utskiftning, og at fagorganisasjonen ellers ville få utøve sin faglige og økonomiske virksomhet som før.

På dette grunnlag tok de faglige organisasjoner den foretatte utskiftning til underretning, et standpunkt som også fikk medlemmenes tilslutning.

Utviklingen i de 9 måneder som er gått senere har imidlertid i stadig sterkere grad skapt den oppfatning hos både medlemmer og tillitsmenn, at grunnlaget for denne stillingtagen fra organisasjonens side etter hvert har sviktet.

Mest av alt har lønsspørsmålet stått i forgrunnen i medlemmenes interesse i denne tid. Arbeidet for medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår har alltid vært ansett som fagorganisasjonens hovedoppgave her i landet. Den uopphørlige prisstigning og den stadig stigende vareknapphet har bevirket at denne oppgave i de siste 9 måneder stadig har vært i høyeste grad aktuell.

Bortsett fra mindre tillegg for enkelte grupper har det imidlertid ikke vært mulig for fagorganisasjonen å oppnå en løsning av dette spørsmål som kunne anses som endog tilnærmedesvis holdbar.

Det dyrtidstillegg som arbeidsgiverne gikk med på å betale under forhandlingene i november i fjor ble nektet godkjenning. Nye alminnelige dyrtidsforhandlinger er det ikke gitt adgang til å oppta.

Vi har ved en rekke anledninger gjort det ærede Reichskommissariat bekjent med hvordan medlemmene og organisasjonen ser på dette spørsmål, og hvor uholdbar den nåværende situasjon er, jfr. sist vårt brev av 7. april d. å. Disse henvendelser har imidlertid dessverre vist seg resultatløse.

Etter det siste års erfaringer ser vi oss nødt til å konstatere, at de faglige organisasjoners innflytelse på behandlingen av lønsspørsmålene etter hvert er blitt sjaltet helt ut. Meklingsmyndighetene har fått sitt virkeområde stadig sterkere begrenset og er for nærværende så vidt vi kan skjenne uten enhver reell innflytelse på behandlingen av disse spørsmål, noe som kommer klart til uttrykk i de nye bestemmelser om behandlingen av lønns- og arbeidsvilkår som ble sendt ut fra Sosialdepartementet den 10. juni d. å.

Selv en så begrenset sak som betaling av full feriegodtgjørelse til arbeidere som på grunn av de ekstraordinære forhold har vært henvist

til å arbeide en del av det forløpne år på innskrenket drift, er tatt ut av partenes hånd, og den ordning som er oppnådd i forhandlinger med Norsk Arbeidsgiverforening har ikke kunnet få den fornødne godkjenning.

Under disse omstendigheter blir hovedorganisasjonens arbeid med lønsspørsmålene etterhvert formålsløse.

Også når det gjelder de indre organisasjonsspørsmål har utviklingen siden september gått i en retning, som ikke har kunnet unngå å vekke uro blant organisasjonens medlemmer og dens tillitsmenn. Kontrollen med pengedisposisjoner er skjerpet. Den utøves nå også når det gjelder rent interne organisasjonsspørsmål som medlemskontingentens størrelse, og den er anvendt som foranledig til at det utøves kontroll også over organisasjonsmessige vedtak som ikke har noe med organisasjonens økonomi å gjøre, som eksempelvis fastsettelse av dagsorden til regulære møter i organisasjonsinstansene, utkast til vedtak på disse møter m. v. Gjennom Reichskommissariatets brev av 2. mai d.å. er det nå meddelt Landsorganisasjonen, at alle besettelser av tillitsmannsvern og funksjonærstillinger i fagorganisasjonen heretter vil være avhengig av forutgående søknad til Reichskommissariatet. Ansettelsen eller valget skal godkjennes av Reichskommissariatet på forhånd. Vi kan ikke skjønne annet enn at medlemmenes adgang til selv å bestemme over sine organisasjoner med dette skritt har fått et grunnskudd.

Det er gjentatte ganger understreket overfor oss, at fagorganisasjonen både av hensyn til bestående forordninger og i egen interesse strengt skal avholde seg fra enhver innblanding i politiske spørsmål.

Det er vårt bestemte inntrykk, at både hovedorganisasjonene og de enkelte foreninger og samorganisasjoner lojalt har bøyet seg for denne henstilling.

Det finnes imidlertid forføyninger fra de offentlige myndigheters side som fagorganisasjonen ikke kan unnlate å ta stilling til. Dette er tilfelle hvor offentlige myndigheter treffer forholdsregler, som blir oppfattet som et press på den enkelte i hans arbeid, eller som tilsidesettelse av lov-, reglements- eller tariffbestemte grunnsetninger for den offentlige arbeidsvirksomhet. Medlemmene venter og krever, at fagorganisasjonen i slike tilfelle skal gjøre deres syn gjeldende og etter evne varetta deres interesser på rette vedkommende hold. Organisasjonen må ha rett til å gjøre dette, skal den kunne bestå. Organisasjonens tillitsmenn deler helt ut denne oppfatning. Foreningens to henvendelser til herr Reichskommissar Terboven den 3. april og 15. mai d.å. ble tiltrådt av alle offentlige tjenestemannsorganisasjoner i Landsorganisasjonen og av Landsorganisasjonens nestformann på Sekretariatets vegne ut fra dette syn.

Det er med megen beklagelse vi har konstatert en avgjørende forskjell i oppfatningen hos myndighetene og innen organisasjonen i dette spørsmål. De forføyninger som i denne forbindelse er truffet mot tillitsmenn i våre organisasjoner har vakt oppsikt innen organisasjonen.

Sekretariatet utarbeidet fagorganisasjonens arbeidsprogram for 1941 i full erkjennelse av at forholdene for tiden er ekstraordinære, og at fagorganisasjonen må ta skyldig hensyn til denne kjensgjerning slik som også alle andre institusjoner i samfunnet må gjøre det. Organisasjonens medlemmer har vist full forståelse for dette og har gått inn for arbeidet etter de linjer som ble trukket opp i programmet.

Det er imidlertid både fra medlemmene og fra de enkelte tilsluttede organisasjoner under behandlingen av disse spørsmål blitt meget kraftig understreket, at tilpasningen til den ekstraordinære situasjon ikke må gå så langt, at fagorganisasjonen kan sies å prisgi sitt eget grunnlag.

Etter nøye å ha overveiet situasjonen har vi ikke kunnet unngå å komme til det resultat, at dette punkt nå er nådd. Sekretariatets medlemmer er under de oppståtte forhold ikke i stand til å arbeide i samsvar med det grunnlag de er valgt på, og som er tilrettelagt gjennom organisasjonens lover, og i samsvar med det som vi vet at medlemmene venter og krever av den organisasjon de selv skal holde oppe med så store oppofrelser.

Under henvisning til hva vi foran har anført, må vi på det inстен-digste henstille at det nå blir tillatt opptatt megling om dyrtidstillegg. Videre at de arresterte tillitsmenn blir løslatt og gitt adgang til å tiltre sine stillinger. Hvis myndighetene ikke kan medvirke til at tilfredsstillende arbeidsmuligheter for fagorganisasjonen kan tilveiebringes, vil det ikke lenger være grunnlag for at vi kan fortsette i våre stillinger.

Oslo, 30. juni 1941.

Æ r b ø d i g s t

ARBEIDERNE S FAGLIGE LANDSORGANISASJON
SEKRETARIATET

Jens Tangen

I. B. Aase.

H. Fladeby.

Henry Hansen.

N. Heggland

Chr. Henriksen

J. Larsson

Alfred Ljøner

Nic. Næss

Rasmus Rasmussen

Neimi Lagerström

Albert Raaen

Edv. Stenklev

Emil Torkildsen

L.O. beskikker sitt hus.

At hele denne aksjon var dypt alvorlig ment fra Sekretariatets side viser tydelig nok det konfidentielle sirkulære som ble omdelt like etter og som ga anvisning på hvordan de fagorganiserte skulle ordne seg når fagorganisasjonen måtte gi opp sin legale virksomhet og gå under jorden. Dette sirkulære lyder som følger:

Fortrolig meddelelse.

- 1) Sålenge ledelsen i Landsorganisasjonen og forbundene har anledning til å være i funksjon, fortsetter de tilsluttede organisasjoner sin virksomhet som hittil. Det må gjøres klart at alle tendenser til oppløsning av organisasjonen, masseutmeldinger og lignende, vil bli utnyttet av motparten og vil skade og svekke de krav organisasjonen har reist.

Kravene er: 1. Løslatelse av de arresterte tillitsmenn. 2. Respekt for fagorganisasjonens selvstyre. 3. Tillegg i lønningene.

Oppgaven er å samle alle fagorganisasjonens medlemmer omkring disse krav og omkring organisasjonen så lenge den har anledning til å arbeide for dem.

- 2) Den sannsynlige utgang på den situasjon som er oppstått etter sekretariatets brev av 30/6 d.å. til Reichskommisariatet er at okkupasjonsmakten vil overlate til N.S. ledelsen av landsorganisasjonen og forbundene. Med denne eventualitet for øye blir følgende retningslinjer for den fortsatte virksomhet gjeldende:

1. Når den valgte ledelse trer ut av funksjon er de faglige hovedorganisasjoner hermed å anse som oppløst. Samorganisasjonene, de stedlige styrer, lokalsammenslutningene og fagforeningene avbryter forbindelsen med Landsorganisasjonen og forbundene. Kontingentinnbetalingen stanser.

2. Fagforeningene, samorganisasjonene og de øvrige stedlige organisasjoner fortsetter sin virksomhet som frittstående enkeltforeninger, og driver sitt arbeid i overensstemmelse med det program som fagorganisasjonen har.

3. En må regne med at fagforeningene og de øvrige stedlige organisasjoner ikke gjennom lengere tid vil få høve til å fortsette sin virksomhet på dette grunnlag. Etterhvert som denne situasjon inntrer, oppløses også fagforeningene og de stedlige organisasjoner.

4. Tillitsmennene og medlemmene må i tide sørge for å innrette seg slik at den faglige virksomhet kan bli ført videre i størst mulig omfang, også når denne situasjon er inntrådt. Forberedende arbeid i denne retning må bli opptatt straks.

5. Det er av den største betydning for arbeiderne å ha organer som under alle forhold kan ivareta deres interesser på arbeidsplassen. Oppmerksomheten henledes i denne forbindelse på lov om arbeiderutvalg av 23. juli 1920 nr. 3, som gir høve til valg av arbeiderutvalg i alle bedrifter som beskjeftiger over 50 arbeidere, likedan på bestemmelsene i arbeidervernlovens §§ 34 og 35, om arbeidernes deltagelse gjennom valgte representanter i drøftelse av alle spørsmål vedrørende arbeidsreglementet. Arbeidervernloven gjelder for alle bedrifter.

6. Utgiftene til det faglige arbeid i den nye situasjon dekkes ved frivillige utligninger på arbeiderne ved de forskjellige bedrifter etter hvert etter behovet.

- 3) Fagorganisasjonens medlemmer står ved inngangen til en stor og kampfylt tid. Glem aldri at vi ikke fører denne kamp alene. Vi fører den sammen med hele det norske folk og sammen med de andre undertrykte og angrepne folk over hele Europa. Innrett alltid arbeidet slik at det kan bidra til å styrke og utvide denne felles fronten.

Vær faste. Hold motstanden oppe på alle punkter så lenge dette er mulig. Oppgi ingen posisjoner før det er absolutt nødvendig.

Vær på vakt mot overrile aksjoner. Husk at provokatører er på ferde. Det vil bli flere av dem.

Tenk deg om før du snakker, og se deg for hvem du snakker til. Spionene har lange ører, og mange bra folk har dårlig skjønn på hva de kan snakke om og hva de skal holde tett med. Snakk aldri om organisasjonens affærer på kafeer, restauranter, tog eller buss.

Se med kritikk på opprop eller rundskriv som sendes ut i organisasjonens navn. Det hender at underskriften er falsk.

Den norske fagorganisasjon har stolte tradisjoner. Gjennom denne tid skal vi føre disse tradisjoner videre. Vi arbeider for nutiden og for fremtiden.

EN FRI FAGBEVEGELSE
EN FRI ARBEIDERKLASSE
ET FRITT NORGE

P.S. Foranstående punkter er beregnet på å tjene som rettleiding og informasjon for pålitelige og bevisste folk i organisasjonene, ikke på massespredning. Du er ansvarlig for at informasjonene ikke kommer i urette hender.

Situasjonen tilspisses ytterligere.

At myndighetene etterhvert forberedte seg på å føre fram et slag mot all motstandsbevegelse tydet ikke bare NS's voksende frekthet på. 1. aug. varsles der om inndragning av radioapparater, og 31. juli offentliggjøres forordningen om sivil unntagelsestilstand og oppretting av standrett.

«Fritt Folk» provoserer tyskerne til nye drastiske skritt og skriver:

«Vi har lenge ment at den tyske overbærenhet med de utilreknelige folkefiender gikk for vidt. Det var også naturlig nok at vi så saken fra et annet synspunkt enn tyskerne. For Tyskland spiller vårt folks velferd og framtid selvsagt ingen annen rolle enn den at det gjerne ser et nærbeslektet folk steller seg vel. For oss som nordmenn og som kjemper for vårt folks frihet og framtid stiller saken seg imidlertid slik at det er bedre at folkefiendene går under enn at hele folket gjør det.»

Det nye Arbeidsdirektorat sendte skriv om at alle henvendelser fra L.O. til myndighetene skulle gå gjennom det for framtia. Kasper bekreftet dette fra sosial-abteilung. Men sekretariatet svarer med å oversende følgende vedtak i møte 15. juli:

«Så lenge det ikke er gjort klart, hvorvidt det kan reknes med holdbare arbeidsmuligheter for fagorganisasjonen i tiden framover (jfr. Sekretariatets brev til Reichskommissariatet av 30. juni 1941), vil det etter Sekretariatets mening ikke være grunnlag for fagorganisasjonen til å inntre i samarbeid med det nyopprettede Direktorat for Arbeiderorganisasjoner.»

På en ny henvendelse fra Arbeidsdirektøren 21. juli svares der på samme måte.

Norsk Telegraf- og Telefonforb. hadde fått tilsatt kommissar. Flere ganger var det lovet at ordningen skulle opphøre, men den fortsatte.

For nå å purre på Reichskommissariatet vedtok Sekretariatet i møte 29. juli å sende Terboven et skriv av følgende innhold:

«Under vår siste konferanse den 12. juli d.å. ble det meddelt oss at ordningen med oppnevningen av en kommissær i Norsk Telegraf- og Telefonforbund skyldtes en misforståelse, og at kommissæren ville bli trukket tilbake. Vi vil i den anledning ikke unnlate å meddele at vi senest i dag har fått underretning om at den oppnevnte kommissær fremdeles er i funksjon. Innenriksdepartementet har på forespørsel meddelt at kommissæren inntil videre skal fortsette.

Hvis det er så at Landsorganisasjonens Sekretariat for øvrig skal gjøre rekning med et svar på sin henvendelse av 30. juni d.å., så vil det være ønskelig at vi i tilfelle får beskjed herom.»

Konferansen med Terboven og frigivelsen av de arresterte.

Endelig, onsdag 30. juli ble Tangen med Hansteen som tolk kalt opp til Terboven. Til stede var også Kasper og Fehlis. Der er oppbevart et resymé fra denne konferanse. Vi gjengir et utdrag:

Terboven advarte mot alle demonstrative skritt. Det var uheldig å skrive brev. De kan komme ut blant folk. Muntlige samtaler er å foretrekke. Arbeidsdirektoratet måtte absolutt respekteres. Særlig hvis lønsspørsmålet skulle løses. De arresterte hadde innlatt seg på en politisk aksjon.

Fagorganisasjonen måtte overhodet være klar over at vurderingen av organisasjonen var kommet i en ny stilling etter krigen mot bolsjevismen. Mange forhold innen organisasjonen, som man hittil hadde oversett, ville nå komme i et nytt lys. Ble det nødvendig å gripe inn av slike grunner, ville det bli grepet inn langt alvorligere enn tidligere. Dette burde den faglige ledelse merke seg.

Det forelå flere tilløp til bevisst sabotasje. Eksempelvis var han bekjent med at enkelte forbund selv hadde sørget for å stoppe kontingentinnbetalingen, og dermed selv bidradd til å komme i økonomiske vanskeligheter.

Han henviste til slutt til at det i skrivet var antydnet at ledelsen muligens ville tre tilbake.

Hertil ville han si at noen tilbaketreden under de nåværende forhold ikke kunne komme på tale.

Den ledelsen som nå i 10 måneder av egen fri vilje hadde tatt arbeidet på seg og som selv hadde vært med på å tilrettelegge den situasjon som var oppstått, ville ikke få høve til å tre tilbake.

Han hadde maktmidler nok til å forhindre et slikt skritt, og disse maktmidler ville bli brukt.

En tilbaketreden ville bli oppfattet som en politisk demonstrasjon og behandlet etter dette.

Han så helst at alt gikk med det gode, men om nødvendig ville han sørge for at det gikk med det onde.

Han henstillet til slutt til Tangen å sørge for at fagorganisasjonen fortsatte sin virksomhet på et saklig og lojalt grunnlag.

Ble hans forventning herom skuffet, ville det bli tatt ettertrykkelige forholdsregler, og da ikke bare mot de små ledere, men også mot de store.

Tangen svarte at han satte pris på at konferansen var kommet i stand. Organisasjonen hadde lenge ventet på et svar på henvendelsen av 30. juni. Hvis brevet er oppfattet som en demonstrasjon, er dette en misforståelse. Vår mening har vært å legge kortene på bordet og gi uttrykk for stillingen innen organisasjonen slik som den faktisk er. På det grunnlag som nå foreligger vil det etter alle ansvarlige faglige lederes mening ikke være mulig å holde organisasjonen sammen. Vi anså det som vår plikt å gjøre Reichskommissar bekjent med dette faktiske forhold. Arrestasjonene i juni kom som klimaks i en lang rekke hendinger som har gjort både medlemmer og tillitsmenn stadig mer betenkelige med hensyn til organisasjonens framtid. Ledelsen kan ikke påta seg den oppgave å holde det hele sammen, som det nå ligger an. Medlemmenes stemning er slik, at de vil vende ledelsen ryggen, selv om ledelsen blir sittende.

Terboven bemerket til dette at stemningen er slik som ledelsen legger den til rette. Arbeidet har vært lagt an slik fra ledelsens side, at den ikke kunne vente seg noe annet resultat. Det må ledelsen selv ta ansvaret for.

Tangen gjorde oppmerksom på at saken ikke er så enkel som så. Det har aldri vært slik her i landet at medlemmene er innstilt på å følge ledelsen i tykt og tynt. Vi har ingen maktmidler til å forebygge at medlemmene går. De står i organisasjonen fordi de venter at ledelsen skal kunne oppnå resultater for dem der. Kommer de til det resultat at ledelsen og organisasjonen ingen ting kan utrette for dem, og ingen beskyttelse kan gi dem, og at den heller ikke kan beskytte sine egne tillitsmenn, føler medlemmene seg ikke forpliktet til å holde på organisasjonen. De sparer heller kontingenten og vender organisasjonen ryggen. Som eksempel henviste Tangen til den situasjon som er oppstått i telegraf- og telefon.

Terboven lot seg informere om at kommissæren fremdeles ikke var trukket tilbake og ga ordre om at tilbaketreden straks skulle skje. Han framholdt overfor Tangen at behandlingen i Stortinget den 18. juni også viste hans velvilje overfor fagorganisasjonen. Advokat Hansteens tilstedeværelse i organisasjonen var også et levende bevis på at han hittil ikke hadde tatt smålige hensyn til den politiske fortid som mange av dem som arbeidet i organisasjonen hadde.

Han kunne ikke godta den forklaring at medlemmene ville gå sin vei på egen hånd. Organisasjonens ledelse ville i tilfelle også bli holdt ansvarlig for at medlemmene går. Enhver aktiv handling eller passiv unnlatelse som fører til at organisasjonens virksomhet blir innskrenket, vil det bli grepet inn overfor, og ledelsen er den som vil måtte bære det fulle ansvar i enhver henseende.

Tangen framholdt på ny at det hjalp lite hva som ble foretatt av ledelsen. Medlemmene ville komme til å ta standpunkt på egen hånd. Hittil hadde de bare møtt en mur av nei, særlig på det økonomiske område. Med den prisstigning m.v. som forelå var stillingen ikke holdbar.

Terboven bemerket til dette at det jo var et spørsmål som måtte overveies når lønsspørsmålet i tilfelle ble behandlet gjennom Direktoratet, hva arbeiderbefolkningen var best tjent med: Å få mindre lønn, men mer for pengene, eller å få mere penger men til gjengjeld mindre varer for hver krone.

Tangen opplyste at medlemmene er forbitret både på myndighetene

og på den faglige ledelse. Arrestasjonene har gjort et veldig inntrykk. Medlemmene og tillitsmennene ser ikke slik på denne saken som myndighetene gjør det. Han henviste til at han også i januar hadde anledning til å framholde for Reichskommisrar hvordan det virket med det stadige press fra Nasjonal Samling. Resultatet den gang ble at medlemsskap i Nasjonal Samling skulle være frivillig. Men i den offentlige tjeneste er den alminnelige mening at det ikke forholdes i samsvær med dette. De som ikke vil stå til tjeneste for Nasjonal Samling, holdes under et stadig press, det foretas avskjedigelser og ansettelses som ikke har annen bakgrunn enn dette. Det var denne tilstand brevene fra de 43 organisasjoner protesterte mot. Dette var brevenes hovedhensikt og hovedinnhold, hva det ellers måtte kunne sies om den måte de ble utformet på. Hverken medlemmene eller organisasjonene oppfatter dette som noen politisk demonstrasjon. De kan ikke skjønne hvorfor folk skal arresteres på den måten som skjedd på et slikt grunnlag. Det er ikke til fordel for noen.

Terboven framholdt at det ikke var foretatt noe skritt mot noen offentlig tjenestemann av den grunn alene at han ikke var medlem av Nasjonal Samling. Når det var grepet inn i enkelte tilfelle, da skyldtes dette aktive politiske skritt fra vedkommedes egen side, ikke det manglende medlemsskap.

Tangen nevnte igjen at organisasjonene hadde gjort regning med et svar på brevet av 30. juni. De er ikke enig i at folk blir sittende på det uvisse. Er det ikke mulig å ordne det slik at folkene kan løslates? Når kan dette i tilfelle skje?

Terboven: I et hvert fall kan det absolutt ikke komme på tale at de arresterte kan gjeninntre i stillingene. Hvorvidt det foreligger en mulighet for løslatelse kan sikkerhetspolitiet undersøke.

Tangen: Vårt prinsipielle standpunkt er at de arresterte løslates og gis adgang til å gjeninntre i stillingene. Først og fremst må de i hvert fall løslates, og de øvrige spørsmål som er nevnt i skrevet må bli tatt opp til løsning. Da vil samarbeid kunne optas både med Direktoratet og med de øvrige myndigheter.

Fehlis bad her om ordet og opplyste om at streik var brutt ut i Tønsberg dagen forut. Den omfattet 1000 mann på Kaldnes.

Tangen meddelte at han ikke hadde hørt noe om dette før, men at forholdet ville bli undersøkt.

Han henstillet til slutt at det kunne bli gitt svar så snart som mulig med hensyn til løslatelse av de arreserte.

Terboven meddelte at det ville bli gitt svar i morgen (torsdag) gjenom Fehlis.

De arresterte frigis 31. juli.

Dagen etter ble samtlige arresterte satt på frifot og kommissaren i Telegraf og Telefon trukket tilbake.

Situasjonen ble behandlet i sekretariatsmøte 12. august, hvor det forelå følgende forslag:

«Da det foreligger meddelelse om at lønnsforhandlinger om dyrtids-tillegg skal optas med det første, likesom de arresterte tillitsmenn allerede er løslatt, meddeles det forbundene at regnskapene pr. 30/6—41

oversendes Arbeidsdirektoratet, samt det materiell som tidligere er sendt Reichskommissariatet.»

Der var atskillig dissens i sekretariatet om forslaget. Det ble foreslått utsatt, men da dette forslag falt med 4 mot 7 stemmer, ble det framlagte forslag vedtatt med 6 st.

Denne saka satte atskillige bølger innen organisasjonene i Oslo. En deputasjon fra Jern- og Metalls stedlige styre la i sekretariatsmøte 4. sept. fram en protest idet der ble uttalt at det virket helt uforståelig at sekretariatet kunne fatte en slik beslutning uten å ha oppnådd noe annet positivt enn å få de arresterte frigitt.

Med dette møte slutter protokollen fra perioden 28. sept. 1940 til 10. sept. 1941.

Terboven atter i harnisk.

Etter denne retrett fra tyskernes side skulle en kunne ha ventet et større albuerom for fagorganisasjonen. Men det hele hvilte på en vulkan, nemlig de skiftende stemninger innen Reichskommissariatet og Gestapo. Det som alltid gjorde Terboven og Rediess rasende var at hver aksjon ble kringkastet fra London og kommentert i hele den illegale presse, og i den frie presse i allierte og nøytrale land. Han tordnet mot disse demonstrasjoner, og L.O.s ledelse ble etter møtet hos Terboven innkalt ekstra til statspolitiet for å forhøres om hvordan Sekretariatets vedtak ble kunngjort og hvem som kunne gi rapporter til London.

Da så den aller siste konferanse om de lovede lønnsforhandlinger også ble kringkastet fra London var tyskerne kommet i høyeste alarmberedskap. NS-ene hadde jo lenge bedt om drastiske inngrep mot den oppsetsige fagorganisasjonen. Og nå gjaldt det da bare for tyskerne å finne et passende påskudd for det store overfallet. Det fant de da også i

Melkestreiken i Oslo.

Det var sterk gjæring blant arbeiderne i Oslo hele sommeren 1941. Det ene inngrep kom jo etter det annet. Hirten var utfordrende og matsituasjonen ble vanskeligere etter hvert. Blant jern- og metall-folkene ulmet der også misnøye med at L.O. i siste øyeblikk hadde akseptert Arbeidsdirektoratet. I en sånn stemning kan der lett bryte ut spontane aksjoner på de store verkstedene.

På forhånd var melkerasjonene nedsatt til en halv liter, og nå ble det truet med at all melka skulle tas vekk fra verkstedene.

På Akers Verksted var der kanskje størst forargelse, fordi en der så alt det kjøtt og flesk og andre matvarer som ble kjørt ombord til de tyske mannskaper i båtene. Der hadde også vært konflikt med tyskerne om kontrollmerker, som det var forlangt at arbeiderne skulle bære på seg.

Der ble da alminnelig samtale og enighet om at hvis ikke melken kom om morgenen skulle alle gå hjem den dagen. Der kom noe melk, men ikke nok til alle. De grupper som ikke fikk, gikk hjem fra frokost. Dette begynte onsdag 3. april og fortsatte torsdag og fredag. Klubbstyret henvendte seg til forsyningsdepartementet, som lovet å ta seg av saka, men det ble ikke bedre.

Mandag kom der ingen melk, og alle læreguttene på dreierverkstedet gikk hjem. Saka ble drøftet i klubbstyret i frokostpausen og de fleste gikk hjem.

Tirsdag morgen kom den tyske dr. Knabe og et par andre tyskere. Han forlangte klubbmøte, men arbeiderne vegret seg ved å holde møte på tysk kommando. Plutselig ble hele verkstedet omringet av tyske panserbiler. Knabe sa: Hvis dere ikke nå holder møte, så vil alle bli arrestert. Vi har konsentrasjonsleirer. Det endte med at direktøren for Verkstedet sammenkalte til møte. Knabe sa at ernæringsssituasjonen var bedre i Norge enn i Tyskland. Voksne folk kunne ikke få melk. Han ble avbrutt av tilrop og ble nokså opphisset. Etterpå hadde han møte med klubbstyret på kontoret. Da formannen sa: Vi kan ikke arbeide uten melk — skrek Knabe: Du skal skytes og dere andre skal sendes til Tyskland. — 4 mann av klubbstyret gikk til forbundskontoret kl. 11. I mellomtia var 52 mann, derav 22 av klubbstyret arrestert. Verkstedet var jo kringsatt, og alle som var i Dokveien ble arrestert.

Onsdag 10. begynte folkene så smått igjen. Dr. Knabe og en annen tysker kom og erklærte at klubbformannen med sitt liv måtte innestå for at alle folkene kom på verkstedet. — Det er fra dette kommunistredet alt bråket kommer, erklærte han. Tyskerne satte sterke vakter utenfor.

Det er klart at alle de andre verkstedene straks fikk høre om aksjonen på Aker.

På Elektrisk Bureau gikk alle folkene hjem ved frokosttid tirsdag morgen. Møtte kl. 8 onsdag. Norsk politi opptok forhør. På Skabo var en enig om å gå hvis melken ble

tatt. Der ble konferert med folkene på Brown Boveri og Aker. Men der ble satt opp en protokoll om at arbeidet skulle fortsette. Mandag gikk de fleste fra frokost av. Tirsdag morgen nytt møte. Klubbstyret frarådet stans, men de fleste gikk fra frokost. Politi var frammøtt og ville hente klubbstyret. Onsdag morgen møtte Frank Hansen fra forbundet og der ble holdt møte. Tyskerne var frammøtt og tok klubbsekretæren og flere andre.

På Spikerverket var der samme stemning. Hvis melken ble tatt ville alle gå. På klubbmøtet mandag kl. 8 morgen var alle enige om å gå hjem. — Neste morgen anbefalte klubbstyret å gjenoppta arbeidet, men folkene sa nei. Tyskerne møtte opp og arresterte flere av klubbstyret og noen andre. Alle gikk hjem. Onsdag morgen var jo unntagelsestilstanden erklært. Rolf Olsen møtte opp fra forbundet. Mange ville gå en dag til, men der ble flertall for å gjenoppta arbeidet. Tyskerne hadde da omringet hele verkstedet med biler med mitraljøser — og de skrek og bar seg. En mann som ville gå, ble tatt.

Også på Kampens Verksted og Nylands Verksted var det liknende scener med flere arrestasjoner.

Fra de mekaniske verksteder spredte arbeidsstansen seg til mange andre arbeidsplasser i Oslo. Hvor mange som deltok kan en ikke si bestemt. I en rapport fra den tiden heter det: «Fra verkstedene i jern- og metallindustrien brer streiken seg til bryggeriene, tobakksfabrikkene, havnearbeiderne og bygningsindustrien — unntatt rene militæranlegg. En ringer fra den ene bedriften til den annen og sier: Nå går vi, går dere også? På denne måten kommer stadig nye tusener ut i streik. Om etterm. er også typografer, tekstil- og konfeksjonsfabrikker og en rekke andre yrker kommet med. Av de 95 000 medlemmer som hører til Oslo og Akershus faglige Samorganisasjon kan en anslå at 30—40 000 har deltatt i streiken.» Det er mulig at dette tall er riktig. Noen mener det har vært flere. «Fri Fagbevegelse» anslår tallet til 20 000.

Det var i alle fall nok til at de tyske myndigheter kom i veldig ekstase. Landsorganisasjonen og Jern- og Metallarbeiderforbundet ble øyeblikkelig alarmert, og under de voldsomste trusler ble det forlangt at arbeiderne øyeblikkelig skulle gjenoppta arbeidet.

L.O.s ledelse hadde om mandagen føling med de tyske myndigheter. Det var klart at en sto foran en katastrofe. Josef Larsson, som skulle på ferie, ble kalt ned på L.O.s kontor.

Der ble konferanse med tyskerne, som påla tillitsmennene å ordne saken straks. De erkjente til slutt at der måtte holdes konferanse med arbeiderne først.

Jern- og Metalls stedlige styre kalte inn representanter fra Aker, Skabo, Spikerverket, Nyland m. fl. til tillitsmannsmøte om kvelden. En var blitt enig om å sørge for at arbeidet ble fortsatt for å unngå represalier, som var truet med både i form av henrettelser og fengsling.

Tirsdag form. hadde sekretariatet møte og vedtok å pålegge de angjeldende forbund å sende representanter til arbeidsplassene for å få arbeidet gjenopptatt. Kl. 1 hadde sekretariatet møte med disse forbundstillitsmenn, hvor dette enst. ble godkjent.

Tangen, Hansteen og Larsson hadde så en ny konferanse med de tyske myndigheter, hvor nytt pålegg ble gitt. Det var klart at stillingen nå var skjerpet, for de tyske representanter uttalte at Terboven hadde tatt seg av saken og behandlet den med sine rådgivere.

Tillitsmennene forlangte at intet ble foretatt før møtene med arbeiderne ble holdt. De tyske representanter kunne øyensynlig ikke gi noe avgjørende svar, men ga tilsagn om at så skulle skje.

Larsson hadde etterpå en samtale med departementet, som lovet å ta seg av melkeleveringen og som senere bekreftet at hvis der ble ro neste dag skulle melken komme.

Om kvelden holdt Jern og Metall stort tillitsmannsmøte som hadde fylt Folkets Hus store sal.

Her redegjorde Larsson for situasjonen, men der var stor stemning for fortsatt streik.

Tangen kom senere til stede. Både Larsson og Tangen sa fra at denne aksjonen ville koste menneskeliv uten at den var av en sånn art at det var noen bindende prinsipp sak som en måtte ofre alt for.

Larsson foreslo at en skulle gjenoppta arbeidet neste dag og forhandle om en ordning av melkesituasjonen. Dette forslag ble vedtatt mot en 4—5 stemmer.

*

UNTAGELSESTILSTANDEN ERKLÆRT ONSDAG 10. SEPTEMBER.

Imens hadde Terboven og Gestapo avgjort saken på sin egen måte, for da arbeiderne våknet onsdag morgen var alle avisenes første-sider fylt av oppslaget om at der var erklært sivil unntakelsestilstand for Oslo, Aker, Bærum og Asker. Ordlyden var som følger:

Forføyning.

Etterat kommunistiske og marxistiske elementer i fagforeningene og særlig innenfor deres ledelse de siste dager på forbrytersk vis har forstyrrt arbeidsfreden ved å forberede streikehandlinger, erklærer jeg for Oslo og Aker politidistrikt (Oslo, Aker, Asker og Bærum) med virkning fra 10. sept. 1941 kl. 5 og inntil videre:

den sivile unntakelsestilstand.

Oslo, den 10. sept 1941.

sign. **Terboven.**

I kraft av denne forføyning kunngjorde så Der höhere SS und polizeiführer Nord, **Rediess**, følgende **forordning**:

1. Det er forbudt å forstyrre arbeidsfreden på noen som helst måte, samt å oppfordre til eller delta i streik.
  2. Det er forbudt for den norske befolkning å ferdes ute mellom kl. 20 om kvelden og kl. 5 om morgenen.
  3. Alle trafikkmidler med unntakelse av jernbanen skal innstille befordringen kl. 19,30.
  4. Alle offentlige lokaler og restauranter skal stenge kl. 19. Salg eller servering av alkoholholdige drikkevarer er forbudt.
  5. Alle tilstelninger med dans er forbudt.
  6. Kinoer og teatre skal holdes stengt.
  7. Det er forbudt å holde møter i lokaler, eller friluftsmøter og danne grupper eller klynger på offentlige gater eller plasser.
  8. Anvisninger fra representanter som er ansvarlige for ro og sikkerhet må ubetinget følges. Motstand blir brutt med våpenmakt.
- Den som setter seg imot disse forordninger **blir stilt for standrett.**

Henrettelsene og tukthusdommene.

Rolf Wickstrøm var allerede hentet tirsdag kveld. Hansteen ble tatt onsdag morgen. Så kom henrettelsene og dommene på rad. Hansteen og Wickstrøm ble skutt på onsdagen.

Kunngjøringen om den første skjenseldåden ble gitt gjennom Kringkastinga onsdag kveld og i morgenausisene torsdag på denne måten:

6 standrettsdommer felt.

herav 2 dødsdommer, som ble eksekvert i går ettermiddag.

Der höhere SS- und Polizeiführer und Generalleutnant der Polizei Rediess kunngjorde i går:

Følgende er blitt dømt på grunn av at de har forbrutt seg mot pgr. 3, avsnitt 2 og 3 i forordningen om den sivile unntakelsestilstand av 31. juli 1941:

1. Sekretariatsmedlem i Arbeidernes faglige Landsorganisasjon Viggo **Hansteen** til døden,
2. Fagforeningsformann Rolf **Wickstrøm** til døden.
3. Maler Gunvald **Gregersen** til livsvarig tukthus.
4. Hjelpearbeider Torbjørn **Koppang** til 15 års tukthus.
6. Jerndreier Ivar **Sæther** til 10 års tukthus.

Jeg har bekreftet dødsdommene. Etterat der Reichskommissar har avslått de innleverte søknader om benådning, er dødsdommene sent på ettermiddagen blitt fullbyrdet ved skytning.

Dagen etter falt 4 nye dommer: Ludvik **Buland** til døden, Alf Oskar **Myhrer** til livsvarig tukthus, Asbjørn **Ruud** og Olaf **Økern** til 12 års tukthus hver.

Neste dag 5 nye dommer: Støperiarbeider Gulbrand **Karlson** 15 år, dokkarbeider Oskar **Bø** 12 år, elektrosveiser Lous **Nielsen**, støperiarbeider Ole **Johannessen** og bryggeriarbeider Kåre **Schieflo** 10 år hver.

I påfølgende rettsmøte ble 12 dommer avsagt: Harry **Wesli** og Josef **Larsson** til døden. Oddvar **Berg**, Wilhelm **Hammerstad** til livsvarig tukthus, Niels **Bjerke**, Ingolf **Gulbranssen**, Asbjørn **Løvholm** til 15 år hver. Christoffer **Kvam** og Stein **Michelsen** til 12 år hver, og Victor **Manqvist** til 10 år. Dessuten ble redaktør **Gjeryløw** og journalist **Fredrik Ramm** av den samme rett dømt til henholdsvis 15 år og livsvarig tukthus.

Med dette var tyskernes raseri foreløbig uttømt, så Terboven benådet de øvrige dødsdømte til livsvarig tukthus. Videre ble det kunngjort forordning o mat ingen innen hovedorganisasjonene kunne nekte å betale kontingent, melde seg ut eller nedlegge det virke han hittil hadde utøvd i organisasjonen.

L.O., forbundene og samorganisasjonene får nazikommisærer.

Henrettelsene og de mange dommer var bare ett av ledene i den skjerpede behandling av det norske folk som de tyske banditter og NS-pakket var blitt enige om. En direkte følge var at både Landsorganisasjonen, forbundene og samorganisasjonene fikk innsatt kommisariske ledere.

Den foreløbige liste over kommisarene så slik ut:

L.O.s administrasjon: Odd Fossum, form., Erling Olsen, Kåre Rein. Sekretariatsmedlemmer: Arbeidsmannsforbundet Nils Bunæs, Bygningsarbeiderforbundet Henry Berntsen, Transportarbeiderforbundet Trygve Rockling, Jernbaneforbundet Petter Holm, Kommuneforbundet Håkon Meyer, Jern og Metallarbeiderforbundet Birger Åmodt, Nærings- og Nydelsesmiddelforbundet Thorvald Apeland, Handels- og Kontorforb. Michael Berg, Murerforbundet Aksel Schultz, Centralf. for Boktr. Karsten Werner. — Øvrige forbund: Baker og Konditorforb. Leif Bjerke, Bokbinder og Kartonnasjeforb. Torbjørn Dybendal, Papirindustriens Arbf. Reidar Andresen, Postforbundet Karsten Christoffersen, Sjømannsforbundet Erling Øverby, Skotøyarb.forb. Daniel Hagen, Tekstilarbforb. Borgar Hauger, Telegraf- og Telefonforb. Rolf H. Nielsen, Treindustriarbeiderforbundet Harald Joh. Johannessen, Tobakkarb.forb. Manges. — I Oslo og Akershus fagl. Samorg. var satt inn Bjørn Lagenåen, Mathias Rønning og Rolf Immerslund.

Det ble snart foretatt endel forandringer i denne lista og noen suppleringer. Vi refererer den bare direkte etter protokollen.

Den videre historie om fagbevegelsens virksomhet i Norge under okkupasjonen er dels en beretning om arbeidet under jorden og om hva enkelte foreninger kunne gjøre tross alle nazifiseringsforsøk.

At nazistene selv følte at de ikke kunne få tak i de enkelte foreningers virksomhet kan en nesten se av et fortrolig skriv fra L.O.s nye ledelse til forbund og Samorganisasjoner, hvori det heter: «Det skifte som har foregått i Landsorganisasjonens ledelse har ikke gjeldt de mange tusen lokale fagforeninger rundt omkring i landet, og disse styres og ledes derfor fremdeles av de valgte styremedlemmer.» Det uttales også at der ikke skal innhentes noen lojalitetserklæring heller.

Hjemmefronten står samlet.

Gjennom endel uklarhet og vaklen, hvor nazi-innstilte grupper drev sitt spill, var endelig den overveldende masse av fagorganiserte samlet i fast front mot tyskerne og quislingene. L.O. og forbundene hadde aktivt vært med på å bygge opp den faste organisasjonsfronten og fikk derfor også føle

det tyske raseri i sin uhyggeligste form. Med ett slag sto fagorganisasjonen framst i en samlet hjemmefront. «Der er ringt for 3dje gang for organisasjonens ledelse.» skrev «Fritt Folk» hoverende en tid før hovedangrepet. Men det var hele naziveldet med alle dets lakeier det i virkeligheten var ringt for med historiens dødsklokke, mens seiren ble vunnet for en fri fagbevegelse.

